

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

De S. Marco Papa Conf. Romæ. Commentarius Prævius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

DE S. MARCO PAPA CONF.

ROMÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti in vetustis ac recentioribus sacris Fastis memoria, cultus et ecclesiæ: tempus ac duratio sedis ipsius.

ANNO
CCCLXVI.
Hujus Sancti
memoria hoc
die in multis
vetustisac recentiori-
bus Martyro-
logiis annun-
tiatur Romæin Via Ardea-
tina aut Appi-
a, quod
eodem recidit.

In hesterni diei Prætermis-
sæ ex vetustiori Lucensi Martyrologio
Hieronymiano, quod Franciscus
Florentinus vulgavit, illustra-
vitque, et ex aliquot aliis, de-
positionem S. Marci episcopi,
id est, Romani Pontificis, recensui, remisso le-
ctore ad præsentem diem, quo in multo pluribus,
antiquis pariter classicisque, ac recentioribus le-
gitur, coliturque; imo et in eodem Lucensi apo-
grapho reperitur. Horum aliquot pro more nostro
accipe. Inter Hieronymiana apographa vetustis-
simum Epternacense illum hoc die sic annuntiat:
Romæ depositio S. Marci episcopi. Morbacense
apud Marteneum et Durandum tom. III Novi
Thesauri Anecdotorum, sic: Non. Natalis S. Marci
Papæ: fragmentum pervetusti Turonensis: Non-
is, Marci Papæ: Lyrense: Nonis S. Marci Papæ.
Nec prætermisit illum auctor Romani Parvi, seu
antiqui Martyrologii, a Rosweydo nostro vulgati,
quod ad hunc etiam diem ait: Romæ Marci Papæ.

2 Consonat Beda in suo item correctiori Mar-
tyrologio, in Opere nostro ante tomum II mensis
Martii edito, eodem die inquit: Nonis Natalis
S. Marci Papæ. Consonat etiam auctor Kalen-
darii Romani, quod ante medium sæculum VIII
scriptum Joannes Fronto typis publici juris fecit.
En verba: Mense Octobri die VII. Natale S. Marci.
Beda, qui post Marcum ibidem eodem die S. Linum
posuerat, præluarisse videtur Wandelberto, dum
hoc pariter die non satis metricè cecinit:

Pontifices Nonas Linusque Marcusque reten-
tant.

Ado, tempus sedis illius adscribens, non recte
instructo duce usus est, Romæ, inquit, Via
Appia, Natalis sancti Marci, Papæ et confes-
soris, qui sedit in episcopatu annos duos, men-
ses novem, dies viginti. Sepultus in cœmeterio
Balbinæ, via Ardeatina, quod ipse insistens
fecit. Adonianum textum paululum auxit muta-
vitque Notkerus hoc modo: Romæ via Appia,
Natalis sancti Marci, episcopi et confessoris, qui
sedens in episcopatu annos duos, menses nove-
m, triginta dies, constituit, ut episcopus
Hostiæ, qui consecrat Episcopos (Romanos Pon-
tifices) pallio uteretur.

3 Brevius, ac correctius, Usuardus habet:
Romæ via Appia, Depositio beati Marci Papæ:
item Romanum, quo hodieque utimur: Romæ
Via Ardeatina, Depositio sancti Marci, Papæ et
confessoris. Antequam procedamus ad alia, ju-
verit hic observationem Pauli Aringhi tom. I
Romæ subterranea lib. III cap. 17 subteruisse,
ne dissidere invicem videantur martyrologi, dum

alii S. Marci memoriam in Via Appia, alii in
Ardeatina consignant: omnes enim idem S. Bal-
binæ (quod et S. Marci nomen obtinuit) cœmete-
rium indicant. Porro nihil mirum (inquit lau-
datus Aringhus) legenti videatur, si hoc idem
B. Marci, vel S. Balbinæ cœmeterium Via in-
terdum APPIA, aliquando vero ARDEATINA, situm
fuisse, frequenter apud scriptores legatur;
eam nimirum ob causam, quia cœmeterium
hoc, utramque inter viam positum, ad utram-
que pariter viam protendebatur. Qui plura de
hoc cœmeterio noscere volet, Aringium ibi con-
sulat.

4 Verum ad propositum meum spectat, quod
ex Baronio ibidem recitat epitaphium a S. Da-
maso Papa S. Marci sepulcro ibidem inscriptum.
Laudatus Cardinalis illud ex Jani Gruteri An-
tiquis Inscriptionibus in Appendice pag. 1175,
num. 12 acceptum, recensuit tom. XII Anna-
lium Ecclesiasticorum in Addendis et emendandis
ad annum Christi 556, pauca hæc præfatus:
Extat ejusdem S. Marci epitaphium a Damaso
Papa conscriptum, quod nuper in lucem emis-
sum hic tibi reddendum curavimus, utcumque
vindictatum ab injuria temporis.

VITA FUIT MARCI QUAM NOVIMUS OMNES
ORE DEI POSSET QUI TEMNERE MUNDUM
ORAVIT POPULUS QUOD DISCERET OMNIS
HONOR VITÆ GRANDIS CONTEMPTUS HABENDI
VIRTUS TENUIT PENETRALLIA CORDIS
TE CUSTOS CHRISTI PERFECTUS AMICUS
ET DAMASUS TUMULUM CUM REDDIT HONOREM
HIC MARCUS MARCI VITA FIDE NOMINE CONSORS ET
MERITIS.

Hæc inscriptio, quæ eodem modo extat apud
Gruterum, ac certe admodum vitiose, sancti Pon-
tificales virtutes commendat, eundemque, ut no-
mine, ita et rerum mundanarum contemptu, et
fide et meritis S. Marci Evangelistæ similem
fuisse, prædicat.

5 Antiquum ejusdem sancti Pontificis ac con-
fessoris cultum, præter jam expositam martyro-
logorum consensionem, probant etiam Liber Sa-
cramentorum S. Gregorii Magni, ab Hugone
Menardo editus, qui ad hunc ipsum septimum
Octobris diem Missam de illo habet, laudatum-
que superius Romanum Frontonis Kalendarium,
in quo similiter Evangelium in ejusdem Missa
ex Matthæo recitandum præscribitur. Sed et in
hodiernis Romanis Breviariis ac Missalibus idem
sanctus Pontifex hoc die Officio Missaque ritus
simplicis honoratur, ac in Missa quidem isdem
fere Orationibus, quibus in Sacramento Grego-
riano, præter Secretam, quæ in hoc talis est:

Benedictio

Illius sepul-
crum S. Da-
masus versi-
bus inscripsit.

F

Officium illius
in antiquis ac
hodiernis
Ritualibus
Romanis.

A Benedictio tua, Domine, larga descendat, quæ munera nostra, deprecante sancto Marco, confessore tuo atque Pontifice, tibi reddat accepta, et nobis Sacramentum redemptionis efficiat. Per Dominum etc. *Atque hæc quidem in universali Ecclesia Romana: nam Romæ in Vaticana et Lateranensi basilicis ritu duplici colitur, atque etiam solemniter in sui nominis ecclesiis, de quibus nunc quædam dicemus.*

antiquæ ejusdem ecclesie ac cameterium intra et extra Romam

6 Vetus est (inquit Cardinalis Baronius in Annotatis ad suum Martyrologium Romanum hoc die) Romæ titulus sancti Marci, cujus est mentio in concilio primo Romano sub Symmacho; nimirum quod huic synodo, anno 499 celebrata, inter alios subscriptus legatur Abundius presbyter tituli sancti Marci, ut videtur apud Labbeum tom. IV Conciliorum col. 1516. De alia rursum (sic ibidem pergit Cardinalis) ejusdem nomine ecclesia, extra Urbem posita, quam Gregorius Papa III restituit, mentio habetur in Libro de Romanis Pontificibus, in Nicolao Papa, ubi et de cæmeterio sancti Marci scribitur. In Nicolao I apud Anastasium Bibliothecarium ex recensione Francisci Blanchini tom. I Vitarum Roman. Pontific. pag. 408 solum legitur: Redundans Tiberis ingressus est per porticum, quæ est posita ante ecclesiam sancti Marci: de S. Gregorio III ibidem pag. 179 præmissa fuerant ista: Item basilicam beati Marci, sitam foris muros hujus civitatis Romane, Via Appia, ejus tectum dirutum a novo refecit.

in Via Ardetina.

7 Ad hæc de Benedicto III ibidem pag. 402 legitur: Cæmeterium vero beati Marci, confessoris atque Pontificis, quod ponitur foris portam Appiam, qui in ruinis jam positus (omissa voce qui, lege: In ruinis jam positum) omnia restauravit. Addit denique Baronius: Hadrianus Pontifex in Epistola ad Carolum Magnum de Imaginibus, hæc ait: «A tunc» (a temporibus S. Silvestri I et Constantini Magni Imperatoris) «usque hactenus sanctorum Pontificum, videntur licet Silvestri, Marci et Julii, miræ magnitudinis sanctæ eorum ecclesiæ apud nos sunt depictæ, tam in musivo, quam in ceteris» historiis, cum sacris imaginibus ornatis. «Exstat hæc Hadriani I Papæ Epistola apud Labbeum tom. VII Conciliorum, in cujus columna 953, lit. B adductus textus legitur. Ceterum verosimile est, memoratas S. Marci ecclesias ab eo, non solum ibidem cultas, verum etiam in conditore suo, nomen accepisse: sed de hac re infra.

Sedit inter SS. Silvestrum et Julium

8 Quod attinet ad ordinem, quo S. Marcus in Romana Cathedra sedit, ipsum inter SS. Silvestrum Juliumque magno consensu reponunt S. Optatus Milevitanus lib. II ad Parmenianum, Rufinus in Historia Ecclesiastica lib. X, cap. 22, S. Augustinus tom. II Operum illius per Benedictinos S. Mauri, Epist. 35, col. 120; S. Hieronymus in Chronico, et Sozomenus lib. II, cap. 19 Historia Ecclesiastica per Christophorsonum. Consonant etiam antiqui Romanorum Pontificum Catalogi, e quibus præcipuus, ab Henschenio nostro ante tomum I Aprilis excusus, ejusdem inter duos laudatos Pontifices sedis tempus accurate sic definit: Marcus menses viii, dies xx. Fuit temporibus Constantini, Nepotiano et Facundo consulibus, ex die xv Kalend. Februarii, usque in diem Nonarum Octobrium, consulibus supra scriptis. Hæc vulgarem Christi annum 556 sine dubio designant, nam eo anno, imperante adhuc Constantino Magno, Nepotianus et Facundus consulatum gesserunt.

9 Apprime hæc congruunt cum ejusdem Catalogi calculis in Marci decessore Silvestro, ac Julio successore, secundum quos Silvester obiit ultima Decembris anni 553, Julius vero die 6 Februarii anni 557 ordinatus fuit, ut adeo S. Marcus nec ante annum 556 Pontificatu initiari potuerit, nec multo post ejusdem anni finem defungi. Imo nec alio, quam eodem anno, illius sedis exordium finemque reponendum esse, evincunt ceteri calculi. Dies enim xv Kalendas Februarii, quo S. Marcus cepisse sedere dicitur, Romanæ S. Petri Cathedræ sacer, anno 556 Dominicus fuit, in summorum Pontificum ordinationibus antiquitus solitus servari; die autem Nonarum Octobrium, usque in quem sedisse ibidem legitur, anniversaria illius memoria, et olim celebrata fuit, et nunc etiam in Ecclesia recolitur, ut jam ostensum est. Denique ab assignato ordinationis die in enortuale numerantur menses octo, et dies viginti, ut computanti facile apparebit. Quapropter hosce calculos pro certis merito habuerunt Henschenius ante tomum I Aprilis, Papebrochius in Propyleo Maji, et Antonius Pagius in Critica Baronii.

AUCTOR C. S. anno 556 a die 18 Jan. usque ad 7 Octobris,

10 At Baronius ipse, qui in Annalibus ad annum 556, num. 61, anno ordinationis mortisque retento, ordinationem decima quarta die Februarii per errorem fecerat, mortem vero sexta Octobris; ideoque eundem in Pontificatu vixisse menses octo, minus dies octo, statuerat; postmodum ad calcem tom. X, inter Addenda et emendenda pag. 949, annum quidem in initio ac per mortem positi Pontificatus retinendum esse, monuit, sed pro decima quarta die Februarii reponendum decima sexta Januarii; pro die autem sexta Octobris substituendum septima ejusdem mensis; ac denique S. Marci sedi tribuendos esse menses novem, minus diebus novem. Verum hic eruditissimus Cardinalis sic ibi opinatus est ex suo, quem ad annum 556, num. 1 laudaverat, Libro de Romanis Pontificibus, cujus calculos partim vitiosos esse, ipsemet ibidem agnovit.

E non ultra aut infra menses 8, dies 20;

11 Eo enim in Libro (eodem illustri Annalista teste) S. Marcus S. Silvestro I successit, Nepotiano atque Facundo consulibus... seditque annos duos, menses octo, et dies viginti unum. Duos item sedis annos eidem adscribit auctor Catalogi secundo loco ab Henschenio editi, Anastasius Bibliothecarius, alique, quorum hæc in parte errorem Baronius ad citatum annum 556, num. 61 agnovit, cum quod Hieronymus in Chronico solum Octo menses Marco in Pontificatu tribuat, Sozomenus vero lib. II Historiæ Ecclesiasticæ cap. 19 exiguum tempus; tum quod idem iste de Romanis Pontificibus liber, S. Julium per adscriptos consules indicet, Marco successisse anno 557, ut ego quoque ex Henscheniano Catalogo superius observavi; neque hic pluribus probari necesse. Præterea anno 556 nec dies 14, nec 16, Dominicus erat, summorum Pontificum ordinationibus jam antiquitus destinatus. Cur igitur isti libro de Romanis Pontificibus, ad ordinationem sedis S. Marci certo ultra annum male producenti, aliumque, quam ferebat consuetudo, ordinationis diem assignanti, in dierum numero credamus potius, quam auctori Catalogi Henscheniani, etiam cetera hic accurato.

multo etiam minus annos 2, menses 8, dies 20.

12 Vitiosi etiam reputandi sunt calculi in apographo primarii Catalogi Romanorum Pontificum, quo usus Cuspinianus est in Commentario ad Consules Cassiodori. In hoc enim, retentis iisdem consulibus

F nec etiam solum menses 7, dies 20.

AUCTORE
C. S.

consulibus Nepotiano ac Facundo, Pontificatus mensibus octo, et diebus viginti, quos etiam habet apographum Henschenianum, ille nihilominus sedisse dicitur ex die xv Februarii usque in diem ix Octobris; unde, præterquam quod alius, quam quo etiam antiquitus cultus fuit, atque hodieque colitur, emortualis dies hic assignetur, omnino sequeretur, contra quam in eodem laterculo præmissum fuit, solum menses septem cum diebus viginti quatuor illius Pontificatui tribuendos esse. At scilicet pro xv Februarii substituendum ibi est xv Kalendas Februarii, et pro in diem ix Octobris legendum in diem Nonarum Octobris, atque ita omnia recte consentient. Ex dictis simul corrigere martyrologos supra relatos, Adonem et Notkerum, qui ultra duos annos S. Marco in Pontificatu tribuunt.

Alibi legitur
prid. Non. Oct.
sepultus esse;

15 Superest de die depositionis seu sepulturæ illius difficultas, unde de ejusdem die obitus posset dubitari. Secundus Catalogus ab Henschenio exhibitus, silente primo, sic habet: Sepultus est in cœmeterio Balbinæ, Via Ardeatina, pridie Nonas Octobris. Consentit Anastasius Bibliothecarius, eodemque die memoria illius in vetustiori

B

Hieronymiano apographo Lucensi apud Florentinum, aliisque ab hoc ibidem relatis, recolitur. At vero, si pridie Nonas Octobris sepultus fuerit, oportet, eum ante Nonas Octobris obiisse. Papebrochius in Propylæo Maji, cum a primo vetustissimoque Henscheniano Catalogo, cui etiam, antiqua æque ac recentiora, ut vidimus, Martyrologia pro die obitus S. Marci suffragantur, neutquam recedendum esse, merito censeret, opinatus est, quandam ipsius sacri corporis elevationem, eo in cœmeterio, in quo antea sepultum fuerat, pridie recurrentis natalis illius factam indicari: quo posito, tota objecta difficultas evanescit.

verum hinc
minime sus-
picari licet,
duos hujus
nominis

14 Longe aliam viam iniens Florentinus in Annotatis ad suum vetustius Martyrologium Lucense die 6 Octobris, ex gemina illa S. Marci primo pridie Nonas, ac mox ipsis Nonis, annuntiatione dubitavit, an non duo ejusdem nominis inter Romanos Pontifices sederint; hancque suam dubitationem firmari posse creditur ex Petro de Natalibus, in Catalogo Sanctorum lib. ix, cap. 25 et 24 (apud me 55 et seqq.) re ipsa duos hujus nominis inter eos memorante, temporibus gestisque distinctos. Horum alterum, quem ejusdem nominis primum appellat, scribit fuisse patria Romanum, ex Probo patre natum, S. Felicis I successorem, et post exactos in Pontificatu annos octo, menses duos, dies decem, obiisse Nonis Octobris; solum (ut addit) qui de tantorum numero Pontificum, qui fuerunt a B. Petro Apostolo usque ad Silvestrum Papam martyrium evasit.

Romanos
Pontifices
existisse.

15 Alterum, de quo hodie agimus, Romanum pariter ex patre Prisco natum ait, Marcum II appellat, S. Silvestri I successorem facit, et post duorum annorum, octo mensium et viginti dierum Pontificatum vita functum, Nonis Octobris in cœmeterio S. Babilæ, id est, S. Balbinæ, Via Ardeatina sepultum esse. Ita paulo pluribus apud laudatum episcopum Equinum, cujus certe minime ea est auctoritas, ut ex eo vel leviter quis possit suspicari, existisse aliquando aliquem S. Marcum S. Felicis I in Pontificatu successorem, antiquis omnibus tam Romanorum Pontificum Catalogis, quam Chronicis ceterisque scriptoribus plane ignotum, qui multo etiam minus ignorari potuisset, si in nomen usque annum Ecclesiam gubernasset. Quid plura? Ego

nullus dubito, quin priori isto Marco fabulosus D
annumerato, Marcus, cujus depositio in prædictis Martyrologis memoria pridie Idus hujus mensis inscripta legitur, non alius sit ab hodierno, ac proinde, quin depositio ista vel de aliqua illius corporis elevatione cum Papebrochio accipienda sit, vel potius ex alienius amanuensis incuria in vetustum aliquod Hieronymianum apographum prid. Non. pro in Non. irrepserit, atque hinc, ut pronum erat, etiam transierit in alia.

§ II. Vitæ illius minime vetustæ, ideoque non edendæ pauca gesta ejusdem aliunde nota.

Baronius in Annotatis ad Martyrologium suum Romanum hodie inquit: Habemus Vitam (S. Marci) per Lectiones distinctam, quæ in aliquibus ecclesiis legi consuevit. Habemus etiam nos Vitæ illius apographum ex Ms. codice archiepiscopi basilicæ Vaticanæ, signato lit. A. 7, in novem Lectiones partitæ, cujus initium est: Marcus, genere Romanus, cujus pater Priscus nuncupatur. Auctorem hujus esse aliquot centenis annis S. Marco juniorem, manifestat ipsemet in Lectione nona, ubi duos energumenos in ejusdem Sancti ecclesia liberatos esse, narrat tempore prisco, dum eandem ecclesiam Gregorius quartus tempore sui sacerdotii susceperat, et ob nimiam vetustatem crebro casuram a fundamentis prius ejecit, et novis fabricis totam ad meliorem cultum perduxit. Sedis Gregorius IV quingentis annis post S. Marcum, tamque diu ante istius Vitæ scriptorem, ut hic tempore prisco contigisse dixerit, quod istius tempore factum narrat. Non est ergo testis idoneus ad fidem faciendam eis, quæ de S. Marco refert, nisi (quod nullibi facit) probet, sibi probum aliquod longeque vetustum monumentum præluxisse.

Nulla Vita-
rum, quas
habemus,
E

17 Habemus insuper alia ejusdem Vitæ apographa, aliis alia auctiora, quorum unum ex Ms. Lectionario Florentinæ Bibliothecæ Laurentianæ pluteo 20, alterum ex pluteo 27, ac denique aliud ex Vaticanæ bibliothecæ codice 6074, collatum cum transcripto a clarissimo Luca Holsteini ex codice monasterii Farsensis. Hujus Vitæ auctor, pariter anonymus, in ipso sui Prologi exordio profitetur, se eam scripsisse, rogante Joanne S. R. E. Cardinale, tituli ejusdem Marci. Sic enim orditur: Crebris me, Joannes sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, videlicet tituli sancti Marci Papæ, faminibus cogis ejusdem acta detegere, quod magis meæ ambiguitate inertie, quam desidia sæpius recusavi. Non tamen se hujus Vitæ auctorem agnoscit, sed solum collectorem eorum, quæ in sacris inde (ut loquitur) invenire bibliotecis potuit. Verum hic quoque recentior est, quam ut ab ætate sua auctoritatem possit sibi conciliare, si recte se habeat laudati Holsteini ad suum transumptum Farsense annotationis, quæ, teste ad calcem apographi Papebrochio, sic habet: Joannes Cardinalis tituli S. Marci (cui hæc Vita inscripta est) vixit tempore Nicolai II Papæ, cujus nomen subscriptum Constitutioni

satis antiqua
est, earumque
auctoribus
F

A tutioni ejusdem Nicolai de forma eligendi Pontificum Romanum, in Registro antiquissimo monasterii Farfensis, in cujus veteri codice hæc Vita exstabat. Vixerit ergo anonymus iste sæculo xi, post cujus medium Nicolaus II creatus est Pontifex.

præluxisse potuerunt quidam Catalogus Rom. PP., et Anastasius.

18 Porro predictis scriptoribus anonymo, vel eorum antiquiori, præluxisse potuerunt Catalogus summorum Pontificum, secundo loco ab Henschenio editus, et ante medium sæculum vi confectus, atque Anastasius Bibliothecarius, qui post medium sæculum ix scripsit, quorum scilicet dicta isti partim adoptarunt, adjecta aliunde fabula de Epistola S. Athanasii et Catholicorum Egypti episcoporum ad S. Marcum, de qua infra paulo pluribus. Præstat igitur S. Marci elogium ex secundo isto Catalogo, qui Anastasio quoque verisimiliter præluxit, hic recensere; ac deinde subdere, quæ ab Anastasio, quæ item a posterioribus illis adjecta fuerit. Sic igitur in laudato secundo Catalogo apud Henschenium legitur: Marcus, natione Romanus, ex patre Prisco, sedit annos duos. Fuit temporibus Constantini, Nepotiano et Secundo consulibus, ex die Kalendarum Februarii, usque in diem Kalendarum Octobris. Hic constituit, ut episcopus Ostiensis, qui consecrat Episcopum Urbis, pallio uteretur, vel ab eodem Episcopo Urbis Romæ consecraretur. Hic fecit ordinationes duas per Decembrem, presbyteros quingecim, diaconos sex, episcopos per loca septemdecim. Sepultus est in cœmeterio Balbinæ, Via Ardeatina, pridie Nonas Octobris.

* Anast. et

Ante Pontificatum dicitur fuisse diaconus, sed an hic is ipse sit,

19 In supra memoratis Vitæ apographis ex bibliotheca Vaticana, ex archivo basilicæ item Vaticanæ, et Holsteniano Farfensidicetur S. Marcus diaconus fuisse, quando a clero populoque Romano ad Pontificatum evectus fuit ex commendatione decessoris sui, S. Silvestri, dicere soliti, se non novisse ea Cathedra digniorem, quam Marcum diaconum Romanum. Hoc quidem verum esse potest, sed ex istorum anonymorum assertionem nequit fieri certum. Multum quoque dubitant eruditi, an Marcus noster is ipse sit, cui post S. Miltiadem, seu Melchiam Papam inscripta legitur Epistola Constantini Magni pro causa Donatistarum adversus Cæcilianum, Carthaginensem in Africa episcopum, in concilio Romæ judicanda, cujus Epistolæ apud Eusebium in Historiæ Ecclesiasticæ lib. x, cap. 5, tam in editione Christophoroni, quam Henrici Valesii talis est inscriptio: Κωνσταντίνος Σεβαστὸς Μιλτιάδην Ἐπισκόπον Ρωμαίων καὶ Μάρκον: id est, Constantinus Augustus Miltiadi Episcopo urbis Romæ et Marco.

cui post Melchiam Papam inscripta estat Constantini Magni epistola,

20 Cardinalis Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 515, num. 25, vehementer suspicatus est, locum illum corruptum esse, καὶ Μάρκον ibidem pro ἱεραρχῶν posito ac proinde forsitan legendum esse: Constantinus Augustus Miltiadi episcopo Romano Hierarchæ. Sic suspicandi eam allegat rationem, quod Optatus Milevitanus, lib. 1 adversus Parmenianum scribens, nullum Marcum nominet inter episcopos, qui vocati ab imperatore isti Romæ synodo interfuerit, cujus tamen rei gratia hanc ille epistolam scripsit. Verum hæc Baronii suspensionem longe rejecit Henricus Valesius in suis Annotationibus ad Historiam Eusebii pag. 195, col. 2, lit. c.; causatus, quod, cum Constantinus Melchiam ibidem jam diceret Ἐπισκόπον Ρωμαίων, frustra addidisset ἱεραρχῶν, postquam scilicet

Melchias titulum dignitatemque priori usitato vocabulo jam expresserat. Contendit itaque, retinendum Marcum esse, huncque ipsum fuisse, de quo agimus, ejusdem S. Melchias post S. Silvestrum in S. Petri Cathedra successorem.

AUCTOR C. S.

21 Valesii opinio, tamquam valde probabilis conjectura, Pagio in Critica Baronii placuit, præsertim (inquit) cum auctor Synodici (vide Labbeum tom. I Conciliorum, col. 1405) tradat synodum istam Romæ convocatam fuisse ab eodem Miltiade Papa et Marco, Miltiadi Marcum adjungens, perinde ac in Epistola Constantini utrumque conjunctim nominari, animadverterat. Tillemontio tom. VI Monument. Eccles., Nota 7 in Donatistas, eadem displicuit opinio, quod difficile ei creditu esset, Marco isti, si tunc solum fuerit presbyter, commissum fuisse de episcopis judicium, imo etiam minime credendum, si solum fuerit diaconus. Hinc ipsi ibidem magis arridet opinio Biondelli (quamvis et hanc, contra ac iste censuit, minime certam agnoscat) pronuntiantis, pro Marco legendum esse Meroclem, Mediolanensem episcopum; quem, Tillemontius ibidem observat, isti Romæ synodo certo interfuisse, et a S. Optato Milevitano primum post tres Galliarum episcopos, qui in eadem synodo interfuerunt, nominari, quique Constantino, eodem anno 515 Mediolani versato, optime notus fuisse potuit, ac idoneus visus, qui eo munere optime fungeretur.

controvertitur inter eruditos;

E

22 Res sane in ambiguo posita est. Vocem Marcum apud Eusebium libellique synodici auctorem in hierarcham cum Baronio, aut in Meroclem cum Blondello, commutare, nodum cuneo solvere est. Utrobique magna vocabuli variatio est; et, si superflua videri debeat titulo urbis Romæ Episcopo adjecta hierarchæ dignitas; mirum etiam debet apparere, si Miltiadi Constantinus urbis Romæ episcopo Meroclem addens, hunc, tam insignis ecclesiæ præsentem, nullo dignitatis suæ aut sedis titulo distinxerit; quod multo minus mirandum est, si Marcum ejusdem S. Miltiadis presbyterum vel diaconum huic adjunxerit. Adhæc, ut Merocles, ita et Marcus, Romanus vel presbyter, vel diaconus, ob suam doctrinam, integritatem vitæ aliasque virtutes sat notus fuisse potuit Constantino, ut hic Ecclesiastici juris minus peritus, ipsum dignum æstimaret, qui cum episcopis litem Afrorum præxulum dirimeret.

quorum allegata rationes

F

25 Denique si Marcus, Miltiadi in epistolæ inscriptione junctus, solum fuerit presbyter vel diaconus, manifesta est ratio, cur Optatus Milevitanus inter episcopos istius synodi nullum Marcum recensuerit; fortasse etiam hic supervacaneum fore judicavit, si novemdecim episcopos, quos ibi nominavit, Marcum inferioris Ordinis adjiceret. Porro cum nulla satis urgens afferatur ratio, quæ cogat pro Marco Hierarcham aut Meroclem in Constantini epistola substituere, nihil obstat, quo minus Marcus iste credi possit hodiernus, quippe qui sub Miltiade certe floruit, et ut virtutibus ac doctrina, ita etiam ea ætate fuit, eaque forsitan in clero dignitate insignitus, ut ad id muneris idoneus Constantino potuerit videri. Cessaret omnis difficultas, si credi posset Marcus Miltiadis vicarius fuisse; qualem ipsum Silvestri aliquo tempore fuisse, Franciscus Blanchinus in Annotatis ad Anastasium Bibliothecarium existimavit. Nunc caput superius secundi Catalogi examen prosequamur.

neutram partem evincunt.

24 Illum, imperante Constantino Magno, ac consulibus

AUCTORE
C. S.
Certè non po-
tuit duas or-
dinationes
mense Decem-
bri fecisse;

sed an unam
alio tempore,
ut censuit
Franc. Pa-
gius?

consulibus Nepotiano et Facundo, non Secundo, anno 556 creatum Pontificem esse, eodemque anno post octo mensium ac viginti dierum sedem vita functum esse, supra probatum est, ut proinde anni duo (quibus Anastasius ac supra dicta apographa nostra etiam aliquot menses adjiciunt) ejusdem Pontificatus tribui nequeant, nec admitti possint duæ ab eo factæ ordinationes mense Decembri, cum is nullo mense Decembri sederit. Franciscus Blanchinus in Notis ad eundem Anastasii locum credidit, ordinationes istas a S. Marco quidem factas indicari, non tamen in Pontificatu suo, sed dum sub S. Silvestro decessore jam episcopus, illius vices gerebat, isto scilicet biennio, quod Anastasius Marci Pontificatus attribuit, sed vicariatus fortasse adscribendum fuerat. Verum hoc gratis divinare est.

25 Franciscus Pagius t. I Breviarii gestorum Pontificum Romanorum, in S. Marco, pag. 85, nobiscum agnoscens, ipsum non nisi menses octo ac dies viginti sedisse, a die nempe 18 Januarii anni 556, quo consecratus fuit, usque in 7 Octobris ejusdem anni, quo obiit, unicam ipsi ordinationem tribuit his verbis: Postquam unica ordinatione presbyteros quinque, et diaconos sex creasset, et episcopos per diversa loca septem, obiit vi Octobris ejusdem anni, Damasi Chronico teste, post sedem mensium octo, et dierum viginti. Unde hæc hauserit Pagius, non edicit; non tamen credendus est duas ordinationes, in secundo Catalogo, et ab Anastasio assertas, in unam constasse, cum Catalogus in illis presbyteros quindecim, Anastasius viginti quinque, Pagius solum quinque; Catalogus episcopos... septemdecim, Anastasius viginti septem; Pagius solummodo septem ab eo consecratos nument. Rectius, arbitror, Papebrochius noster in Propylæo Maii de ordinationibus ab illo factis siluit.

Creditor S.
Marcus usum
pallii Ostiensi
episcopo.

26 De usu pallii Ostiensi episcopo per Marcum concessio consonat Anastasius editionis Blanchini, qua utor; at in sæpe dictis Vitæ S. Marci apographis non modo pallii usus, verum etiam jus summum Pontificem consecrandi ab eodem illi collatum asseritur verbis, quæ subdo: Hic constituit, ut episcopus Ostiensis consecret Episcopos urbis Romæ, et idem utatur pallio. Simili modo legerat Baronius, dum ad annum 556, num. 62 ait: De eodem Marco hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus leguntur: « Hic » constituit, ut episcopus Ostiensis, qui consecratur Episcopos Urbis, tunc pallio uteretur, et » ab eodem Urbis Episcopus consecraretur. » Sed ea verba postea sic excipit: Quod autem dicitur institutum a Marco, ut Ostiensis episcopus Romanum Pontificem consecraret, antiquior fuisse videtur ejus rei usus: nam Dionysius Papa a Maximiano Ostiensi episcopo consecratus habetur; meminit quoque S. Augustinus ejusmodi vetustissimi ritus, agens adversus Donatistas; nimirum, ut in margine recte annotavit, in Breviculo collationis cum Donatistis, collatione dici 5, cap. 16.

quia summus
Pontificis
consecrat, pri-
mus omnium
concessisse.

27 Quidquid sit de consecratione S. Dionysii Papæ, in quam inquiri poterit ad diem 26 Decembris, quo hic colitur, non obscure ibidem laudatus S. Augustinus tradidit, antiquissimam fuisse Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, ut hujus episcopus, summus Pontifex, ab Ostiensi episcopo consecraretur; ut adeo hujus initium a S. Marci constitutione minime repetendum sit; sed nec repetitur, ut vidimus, in secundo Henscheniano

Catalogo, nec apud Anastasium; imo hi antiquam illam consuetudinem his verbis insinuant, Qui consecrat Episcopum Urbis; ob eamque episcopo Ostiensi a Marco concessum indicant, ut pallio, aliis episcopis minime tunc permitti solito, uteretur, atque insuper futuri Ostienses præsules a Romanis Pontificibus consecrarentur. Quod vero ad pallium spectat (subdit hic Baronius) eo donatum a Marco Ostiensem episcopum, haud inficias imus. Primo autem hic mentio in Rebus gestis Romanorum Pontificum habetur de pallio, summi honoris et potestatis plenitudinis indice. Porro, licet pallium Marco fortasse antiquius sit, nihil tamen hactenus a quopiam adductum legi, quod suadeat, Ostienses episcopos illius usum ab alio, quam a S. Marco, primitus accepisse.

28 Dum hujus sancti Pontificis cultum priori § exponerem, binæ ecclesiæ memini, quæ ejusdem nomine insignitur: una scilicet intra urbem Romanam est; altera in Via Ardeatina, vel, ut aliis placet, Appia: utriusque conditorem apographa nostra cum Anastasio Marcum agnoscunt. Anastasii verba describo: Hic fecit duas basilicas, unam Via Ardeatina, ubi requiescit, et aliam in Urbe Roma juxta Pallacinis. De utraque consule dicta hic in § 1; de priori, extra Urbem olim sita, hæc addo ex Paulo Aringho in Romæ subterraneæ tom. I, pag. 480: Hujus autem ecclesiæ nullum modo, quod noverimus, vestigium extat, nisi quispiam forte asserere velit, parietinas illas, quæ viam inter Appiam atque Ardeatinam a D. Sebastiani ecclesiæ ad S. Pauli basilicam euntibus patent, ejusdem jam dirutæ vestigia superesse; quod quidem ab his, qui congrue sapienterque antiquis de rebus judicium ferre consueverunt, conjectari haud omnino absurdum, pronuntiandum est.

29 Alteram, in ipsa Urbe positam, in apographo nostro archivi basilicæ Vaticanæ dicitur S. Marcus condidisse in honore beati Evangelistæ Marci. Consentit auctor Romæ antiquæ et novæ, anno 1750 editæ, tom. I, pag. 521 observans, eandem ecclesiam, licet S. Marco Evangelistæ dicata sit, tamen suum etiam titulum habere a fundatore suo S. Marco Pontifice Romano. Quod ad vetus nomen loci, ubi ea sita ecclesiæ est, attinet, Baronius loco citato pro juxta Pallacinis legit: juxta Palatinas; sed Atlaserra in Notis ad eundem Anastasii textum: Tuenda est, inquit, vulgaris lectio: male Baronius legit PALATINAS. Palacenis fuit nomen cloacæ Urbis, quæ est juxta monasterium S. Laurentii martyris; quod deinde adductis Anastasii alibi dictis atque ex S. Gregorio Magno probat. Hic sanctus Pontifex in Registro lib. iii, epist. 57 novissimæ editionis Benedictinorum S. Mauri, inter legata a Joanne presbytero Romano ad quoddam monasterium fundandum testamento relicta, expresse memorat tabernam in hac Urbe, quæ est posita juxta Palacenis. Hæc de veteri ecclesiæ situ.

50 Ceterum illa hodieque superest, et S. Marci nomen titulumque Cardinalitum, quo eam anno 499, jam insignitam fuisse, supra vidimus, pariter retinet, sita juxta palatium serenissima reipublicæ Venetæ, in quo hujus oratores habitant. Illam tum summi Pontifices sæptam lectam servarunt ornaruntque, tum maxime hoc nostro sæculo Eminentissimus Cardinalis Angelus Mariæ Quirini, qui, postquam ejusdem titulum diu gesserat, eandem etiam in commendam retinebat. Descriptionem hujus ecclesiæ, cujus ego quoque insignem

Duas eccle-
sias, unam in
Via Ardeati-
na, quæ non
superest.

aliam in ipsa
Urbe, quæ cum
vetusto Cardi-
nalitio titulo

hodieque or-
natissima
exstat.

A insignem ornatum coram admiratus fui, habes in laudata Roma antiqua et nova tomo loquere supra assignatis, ubi etiam alios insignes viros de eadem ecclesia optime meritos leges.

condidisse videtur: at nescio, quid sit de donationibus,

51 Si quis modo a me quærat, an ambas ecclesias S. Marco Pontifici, velut conditori tribuendas censeam; respondebo, ea, quæ §1 produxi, earumdem antiquitatem tam recte probare, ut hinc nihil obsit, quo minus ille earum conditor possit censeretur. Verum, cum pro biennio ac novem circiter mensium spatio, quod Anastasius Bibliothecarius atque aliquot veteres Marci Pontificatui tribuunt, non integros novem menses concedendos esse, ostenderim, verisimilius mihi apparet, Marcum eandem partem ante, partim in ipso Pontificatu suo condidisse.

quas Constantinus Magnus hisdem fecisse dicitur.

B 52 Porro minime exploratum habeo, quoniam monumentum laudatus Anastasius de dotatis S. Marci ecclesiis dixerit: Hujus (Marci) suggestionem obtulit Constantinus Augustus basilicæ, quam (Marcus) cœmeterium constituit Via Ardeatina, fundum Rosarum cum omni agro campestri præstantem solidos xl. In basilica in urbe Roma obtulit hæc: Patenam argenteam, pensantem libras xxx; amas argenteas duas, pensantes libras xx; scyphum argenteum unum, pensantem libras decem; calices ministeriales argenteos tres, pensantes libras binas; coronam argenteam, pensantem libras decem: fundum Antonianum Via Claudia, præstantem solidos xxx; fundum Vacanas Via Appia, præstantem solidos xl et trimisios duos; fundum Orrea, Via Ardeatina, præstantem solidos lv et trimisium unum.

Epistola S. Athanasii, et Marci decretum de Symbolo Nicæno commentitia.

C 53 Sæpe memorata Vitæ Apographa nostra præterea recitant Epistolam, velut a S. Athanasio Alexandrino, aliisque Catholicis Egypti episcopis pro resarciendis concilii Nicæni canonibus per Arianos exstis, ad S. Marcum Romanum Pontificem datam, hujusque ad istam responsum. Verum hæc non nisi pura puta commenta esse, agnosunt eruditi, probavitque Papebrochius noster tom. I Maii in S. Athanasio num. 158, quo, ne actum agam, liceat mihi lectorem remittere. Sunt etiam, qui dicunt, S. Marcum inter alia Ecclesiastica decreta statuisse, ut Nicænum Symbolum fidei in Missis caneretur; at quam hoc quoque parum verosimile sit, discas ex Baronio in Annalibus ad annum 525, num. 178 et sequenti, probante, ejusdem S. Marci ætate Symbolum Apostolorum, non Nicænum, a Romana Ecclesia in Missa dici soluisse.

§ III. Sancti pontificis corporis inventio et trina translatio, quarum postrema Romam: harum omnium historiæ fides et ætas expenditur.

Sancti corpus præ reliquis Romani sibi vendicant: Historiæ translationum, Octobris Tomus III.

CORPUS S. Marci mox ab obitu in cœmeterio S. Balbinæ Via Ardeatina sepultum fuisse, nemo est, qui neget; at quo tandem devenerit, non omnium idem est sensus, aliis, iisque pluribus, illud ejusdem sancti Pontificis tituli in Urbe

mana ecclesiæ, aliis Florentinæ S. Laurentii in Hetruria, aliis monasterio S. Salvatoris in monte Amiatino prope Clusium item in Hetruria; aliis denique metropolitanæ ecclesiæ Aquileiensi adscribentibus. A Roma ordiamur. Aringhulus jam alias laudatus, postquam de S. Marci in prædicto S. Balbinæ cœmeterio sepultura egerat: Cæterum, subdidit, venerandum Marci corpus in hoc B. Balbinæ cœmeterio usque ad Gregorii VII tempora servatum est: tunc enim a fossoribus ibidem casu repertum alio transferri contigit; quod demum in ecclesia, quæ sub ejusdem B. Marci titulo intra Urbis mœnia ab eodem ædificata est hanc procul a Capitolino colle, depositum ad hunc usque diem fidelium veneratione colitur.

AUCTORE C. S.

55 Recolectæ autem hujus inventionis et translationis historia in Ms. Codice Vaticano num. 1196 prolixis utique verbis recitatur, quam, ne lectori tedium inferamus, hic recensere consulto omittimus. Hisce Aringhulus non obscure indicat, in eo, quem vidit, Vaticano codice legi, S. Marci corpus, sub S. Gregorio VII repletum quidem esse in S. Balbinæ cœmeterio, non tamen ab eodem Pontifice, nec intra urbem Romanam mox illatum, sed primo alio, ac postea demum Romam translatum fuisse; quæ quomodo contigerint, brevitate causa prætermisit. Ab his partim aliena narrat Carolus Bartholomæus Piazza parte II Hæmerologii sacri Romani, pag. 558 in S. Marco ad hunc diem dicens, quæ ex Italicis hic feci Latina: Ipsius festum celebratur sollemniter in supra dicta illius ecclesia collegiata (intra Urbem) in qua ejusdem corpus quiescit, ad eam translatum a S. Gregorio VII, uti clare habetur ex quodam codice Vaticano, cujus prolixè meminimus tom. II nostræ Hierarchiæ Ecclesiasticæ in ejusdem Sancti titulo.

ab Aringho laudata, et a Piazza

56 Forte Piazam hic secutus est Franciscus Orlandius, quando parte III Orbis sacri et profani, lib. III, cap. 4, num. 18 tractans de Urbana S. Marci ecclesia, sic ait: Ibidemque quiescit corpus ejusdem S. Marci Papæ, huc ex cœmeterio S. Balbinæ translatum. Porro cum Hierarchia a Piazza laudata in Museo nostro non exaret, nescio, quas hic Vaticani istius codicis in ea notas dederit, ac proinde, isne codex idem an diversus ab eo, quem Aringhulus legit, censendus sit. Vehementer tamen suspicor, eundem aut simillimum ab utroque indicari, vereorque, ne Piazza, Historia translationis, quod prolixior esset, non integre perlecta, præpropere statuerit, sacrum, de quo agimus, corpus ab eodem S. Gregorio Papa, sub quo illud inventum esse in ea legitur, in Urbem translatum fuisse. Cur ita sentiam, eruditus lector ex mox dicendis facile intelliget.

verisimiliter oscitanter consulte,

57 Historiæ ab Aringho laudatæ, nisi vehementer fallar, apographum habeo, quod notatur descriptum ex Bibliothecæ Vaticanæ Cod. Anon. f. 176; estque Aringhianæ brevi narrationi conforme, nam et S. Marci corpus sub S. Gregorio VII in cœmeterio S. Balbinæ inventum, atque alio (nempe primo ad castrum S. Silvestri, deinde ad oppidum vel castrum Julianum) atque hinc demum Romam translatum et in ecclesia, quæ sub ejusdem B. Marci titulo... ab eodem ædificata... depositum fuisse, in eo pluribus narratur. Satis quoque prolixa historia est, maxime quod S. Marci Vitæ compendium, seu elogium præfixum, ac in fine etiam quedam miracula ad-

apographum habemus: illius auctor e clero ecclesiæ S. Marci

AUCTORE
C. S.

jecta habeat. Historiæ auctor Anonymus, nec conditionem suam, nec tempus, quo scripsit, usquam expressit. Quod tamen ad conditionem attinet, merito suspicari licet, unum fuisse clerico ecclesiæ S. Marci, qui posteros instruere voluerit, quibus modis hujus sancti Pontificis corpus ex Via Ardeatina ad Urbanam sui tituli ecclesiam tandem pervenerit: quem enim hæc partes suscepisse, potius putabimus, quam aliquem ex ejusdem ecclesiæ ministris, quorum scilicet præ reliquis intererat, ista scriptis vulgari?

postremæ
translationi
synchronus,

58 Quod vero ad tempus scriptiōnis spectat, mihi omnino videtur ejusdem Historiæ auctor non diu scripsisse, postquam sacrum corpus in eadem illam ecclesiam illatum fuit, quod factum tradit sub Eugenio III summo Pontifice anno 1143. Ita colligo primo ex diverso illius loquenti modo de tribus summis Pontificibus, ad quorum singulorum tempora singulas translationes refert. Inventionem corporis primamque illius in Campaniam Romanam translationem narraturus, scribit, illud in cæmeterio S. Balbinæ per longa tempora permansisse, videlicet usque ad tempora Gregorii septimi Papæ, sub quo inventum esse, subjicit.

B

Ad secundam translationem sub Paschale II Papa ad castrum Julianum factam progrediens, sic denuo incipit: Temporibus itaque sanctæ recordationis Papæ Paschalis etc. At vero tertiam, quæ et ultima est, translationem sub Eugenio III relaturus, nihil de illius obitu, aut diverso ab eo, quo scribebat, tempore insinuans: Anno vero, inquit, ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quadagesimo quinto facta est in Urbe valida turbatio... Crescente autem persecutione, Eugenius, qui post Papæ Lucii mortem in Romanum Pontificem est electus,... Urbem dimisit etc.

ac sincerus
scriptor fuisse
videtur.

59 Nec dissonant alia, quin scriptor synchronus videri queat: nam etiam, per quam sacri corporis bajuli Juliano Romanæ, et per ipsam Urbem ad S. Marci ecclesiam processerunt, recte exponit; ex miraculis autem, quæ in eadem ecclesia facta narrat, nullum, nisi forte postremum, sectum a sacri corporis adventu diem excedit, quem et Dominicum fuisse, accurate notavit. Tandem inter ea, quæ narrat, sunt quidem pauci singulares eventus, non tamen qui fidem superent, vel insolentia sua fabulatores oleant. Vellem tamen, ut quædam accuratius exposuisset, nimirum ut certiores notitiam dedisset matronæ nobilis, a qua primam translationem curatam ait, locorumque, ad quæ priores dux, ac maxime prima, factæ fuerunt. Sed quod ad loca attinet, erant illa scilicet tunc vulgo notissima, quæ nil mirum est, si ignobilitate sua, temporum injuria, serque sæculorum lapsu, nobis præterea procul dissitis minus sint explorata. Duo insuper apud illum occurrunt rerum adjuncta, ex quibus suspicari quis potest, eum aliquot annis post postremam translationem scripsisse; sed de his infra.

Inventum sub
S. Gregorio
VII corpus ad
castrum S. Sil-
vestri trans-
latum, dolenti-
bus

40 Trinam, ut jam dixi, ea Historia translationem complectitur, de quarum singulis quædam hic præmittenda putavi, ne Annotanda ad ipsam Historiam prolucida fiant. Primæ translationi occasionem dedisse ibidem dicitur inventio sacri corporis sub S. Gregorio VII, quod fossores cum in cæmeterio S. Balbinæ cum inscriptione, quæ illud S. Marci Papæ esse probabat, fortuito inventum tituli ejusdem Sancti clericis venale obtulissent, his emere recusantibus, quia ejusdem S. Marci corpus in sua ipsius ecclesia latere puta-

rent, vendiderunt aliis, quos nobilis quædam matrona, ad comparandas sibi Sanctorum reliquias, ex suo in Campania Romana S. Silvestri castro Romam miserat. Hinc illa, vehementer exultans, haud procul ab eodem castro ædem sacram construxit, atque obtentum corpus in ea reposuit, frustra reclamantibus supra dictis ecclesiæ Urbanæ clericis, errorem suum serius edoctis. Cum autem S. Gregorius VII ab anno 1073 usque in 1085 summum Pontificatum gesserit, liquet de tempore, quo hæc contigisse dicenda sint.

41 At forte quæret aliquis, qua verisimilitudine memorati clerici opinari potuerint, S. Marci corpus, in sua Urbana ecclesia conditum latere, cum nullus veterum primam illius sepulturam alibi, quam in cæmeterio S. Balbinæ assignaverit, nullus dixerit, istud ante S. Gregorii VII tempora inde in Urbem fuisse translatum. Respondeo, hunc errorem paulatim nasci potuisse ex longo sæculorum lapsu, turbulentis temporibus, multorum sacrorum corporum ex cæmeteriis in Urbem translationibus, ex cæmeterio S. Balbinæ ipsiusque S. Marci in eodem cultus neglectu, atque ex ipso denique sacri corporis possidendi desiderio. Fluebat enim jam tum octavum a prima illius in eo cæmeterio sepultura sæculum; multa fuerant a barbarorum aliorumque hostium armis circa Urbem passi Romani, ex quorum metu tum alii Pontifices, tum nominatim sæculo viii S. Paulus I, et sæculo ix S. Paschalis item I Sanctorum corpora ex cæmeteriis intulerant in Urbem.

S. Marci in
Urbe clericis,
qui istud, pe-
nes se esse,

42 Neglectum quoque sub finem sæculi xi, de quo agimus, jacuisse S. Balbinæ cæmeterium, adeoque et S. Marci in eodem cultum, argumento est, quod de fossoribus latentibus in illo thesauros quærentibus noster narrat Anonymus: fortasse etiam tunc dejecta fuerat ecclesia, quam S. Marcus in eodem exstruxerat, et cujus nulla superesse vestigia Aringhulus supra relatul affirmat. Hisce positis (cum fieri soleat, ut homines facile credant, quod misere cupiunt) haud ægre persuadere sibi potuerint memorati clerici, sancti patroni sui Marci corpus ex S. Balbinæ cæmeterio, ut alia ex aliis, aliquando translatum fuisse ad suam Urbanam ecclesiam, in qua ejusdem sancti Pontificis memoria semper vigerat, ac tunc quoque temporis celebris perseverabat. Matronæ, quæ primam illam translationem fieri curavit, solum hanc notitiam tradit Anonymus: Erat autem eo tempore Campaniæ in castro S. Silvestri uxor ejusdem Theobaldi, illustrissimi militis, nobilissima fœmina, Theutonica genere, quæ religionis intuitu nimio flagrabat desiderio, ut Sanctorum reliquias in terra sua (id est, in prædicto S. Silvestri castro) posset habere. Erat ergo hæc ejusdem castri domina; nec plura de eadem novimus.

existimave-
rant: quæ
fuerit istius
castri domi-
na,

43 Per Campaniam designari Romanam, liquet ex sequentibus apud Anonymum. Fuisse autem tunc temporis in eadem Campania aliquod S. Silvestri, seu castrum, seu oppidum, constabit inferius ex Vita Paschalis II Papæ: ast ejusdem castri situm, silente Anonymo nostro, nequeo propius assignare, nisi quod ex dicendis videatur non procul abfuisse a Juliano, Veliternensis diœcesis oppido, paucis milliariibus ab ipsa Veliternensi civitate dissito. Quod autem castrum S. Silvestri, de quo agimus, id loci in mappis geographicis non occurrat, ea causa esse potest, quod, eodem testante Anonymo, sub Paschale II Papa, id est, sæculo xi exeunte, aut initio sequentis

et ubi illud
situm.

A quentis, in pœnam rebellionis destructum fuerit. Hæc de prima sacri corporis translatione præmittenda censui, cetera in Annotatis ad eam historiam observaturus. Ad secundam procedamus.

Eodem castro a Pontificiis diruto, idem corpus deferretur

44 Ex eodem Anonymo habemus, sacrum istud pignus apud S. Silvestri castrum mansisse usque ad Pontificatum Paschalis II, cujus tempore, rebellantibus adversus ipsum ejusdem castri dominis, castrum ipsum a Pontificiis captum dirutumque ibi dicitur; sacrum autem corpus, quod quidam Romani, in Pontificiis castris militantes, Romam clam auferre meditati fuerant, a Juliani oppidi incolis asportatum atque sua in S. Viti ecclesia depositum fuisse. Paschalem II Romanæ Ecclesiæ ditionem adversus antipapam Guibertum hujusque assecelas armis tutatum esse, constat ex ejusdem Pontificis Vita, auctore cœvo Petro (Pandulfum alii dicunt) Pisano, apud Papebrochium nostrum edita in Propylæo Maii, Conatus pag. 202 * : inter schismaticos Guiberti sectatores castri S. Silvestri incolæ arma tulerint, sui que loci excidio pœnas luerint, ut narrat Anonymus.

ad castrum Julianum tempore Paschalis II,

45 Huic etiam favent, quæ laudatus Paschalis II biographus ibidem habet pag. 206 * his verbis : Dominus Papa, celebrato concilio, quod in partibus Appuliæ congregaverat, rediens in Campaniam, Pillum Pillanumque in maritimis, et oppidum S. Silvestri in suam conditionem convertit, armis scilicet, ut indicat Baronius ad annum 1117, quo hæc contigerunt. Quapropter huic anno secunda S. Marci corporis translatio assignanda esset, si constaret, apud Anonymum de eadem ejusdemque castri expugnatione, de qua apud Paschalis biographum, sermonem esse; quod equidem non possum affirmare. Ut sit, cum S. Gregorius VII, sub quo sacrum istud pignus primo repertum, et ad S. Silvestri castrum in Campaniam translatum fuisse dicitur, summum Pontificatum ab anno 1073 usque in 1085 gesserit, Paschalis autem II, ab anno 1099 usque in 1118 sederit, concludendum, illud non integris 44 annis, imo fortasse multo paucioribus, in dicti S. Silvestri castri ecclesia honoratum fuisse, quando sub Paschale II a Julianensibus inde ablatum fuit.

atque hinc sub Eugenio III Romam. Hujus translationis adjuncta duo,

C 46 Haud diuturnior fuit ejusdem penes Julianenses possessio, quibus illud per seditiosos Romanos ablatum, Romamque demum portatum fuisse sub Eugenio III, qui ab anno 1145 usque ad 1155 Pontificatu functus est, ibidem tradit Anonymus noster. Hujus tertie postremæque translationis occasionem refert ad captum a Romanis castrum Julianum, cujus incolæ pro domino suo laudato Pontifice adversus illos militabant. Rem, ut contigit, pluribus exponit : sed in hisce referendis unum et alterum adjuncta translationi prævia miscet, ex quibus scriptoris fides vel ætas in dubium possit revocari. Narrat enim, Eugenium III, anno 1145 Pontificem electum, seditiosorum Romanorum vim veritum, clam fugisse ad monasterium Farfense, in Sabina provincia situm, ibidemque a Cardinalibus et episcopis, qui eum comitati vel secuti fuerant, consecratum esse. Atque hæc omnia ex Annalibus Ecclesiasticis scriptoribusque synchronis certa et indubitata sunt.

ipsi translationi prævia,

47 Subdit, Eugenium ex Farfensi monasterio profectum esse Narniam; dumque Narniæ morabatur, comites, ... qui circa Urbem erant, iram, indignationem et fortitudinem Romanorum timentes, et Tiburtinæ civitatis ruinam ante oculos semper habentes, ne similiter sub Roma-

norum potentiam caderent, ad ipsum confugisse, ac fidelitatem jurasse. Post hæc (ita ille prosequitur) ipso Domino Papa mandante, contra senatum (quem Romani, invito Pontifice, creaverant) et populum Romanum, quibus modis poterant, pugnare cœperunt : unde senatus populusque Romanus magis ira commotus, ... copiosa equitum et peditum multitudine collecta, ... Julianum castrum invasit, cepit, et igne cremavit. Si Anonymus pro Narnia posuisset Viterbium, consentientes sibi haberet alios scriptores synchronos, qui Eugenium ex Farfensi monasterio, non Narniam, sed Viterbium deducunt, ubi et eundem eo anno 1145 Pascha celebrasse, ac per octo menses commoratum esse, aiunt.

AUCTORE C. S.

48 Fortasse tamen Eugenius prius Narniam, quam Viterbium, se contulerit; cum Otto Frisingensis, auctor pariter synchronus, lib. vii, cap. 51 Chronici de eo scribat : Inde (ex Farfensi monasterio) post consecrationem, furorem populi Romani declinans, ad munita loca se transtulit, postque Viterbium veniens, ibi per aliquod tempus moram fecit. At ponamus, Anonymum ex lapsu memoriæ vel oscitantia Narniam pro Viterbio scripsisse; is error etiam in synchronum cadere potest. Plus negotii sibi fuisset, dum supra ait, comites, qui ad Eugenium confugerunt, Tiburtinæ civitatis ruinam ante oculos habuisse; difficile enim dictum est, quam hujus civitatis ruinam memoret. Otto Frisingensis in Chronico lib. vii, cap. 27 ad hoc propositum de Innocentio II, cui post Celestinum II, et Lucium II Eugenius III in Pontificatum successit, hæc tradit : Romanus Pontifex Innocentius, qui jam multum temporis Tyburtinos (adversus ipsum rebellantes) excommunicaverat, ac aliis modis presserat, coangustatos ad deditionem, acceptis obsidibus, ac iure jurando interposito coegit.

quæ quamdam difficultatem pariunt,

E

49 Populus vero Romanus volens, ut eos per obsides et sacramentum ad durissima præcepta, id est, ut, muris ruptis, omnes provincia cederent, cogeret, dum nobilissimus ac liberalissimus sacerdos tam irrationabili et inhumanæ petitioni annuere nollet, seditionem movent, ac in ipso impetu in Capitolio convenientes, antiquam Urbis dignitatem renovare cupientes, ordinem senatorum, qui jam per multa curricula temporum deperierat, constituunt, et rursum cum Tyburtinis bellum innovant. Causa vero tantæ immanitatis fuit, quod in priori anno, dum cum Pontifice suo (eodem Innocentio) in obsidione præfatæ civitatis morarentur, civibus egressis, et cum ipsis manum consententibus, multis amissis spoliis, turpiter in fugam conversi sunt; idcirco nulla, nisi quam diximus, conventionem usque hodie se posse placari asserunt. Ita Otto Frisingensis; unde constat, acriter quidem a Romanis postulatam fuisse Tiburis ruinam, sed ab Innocentio II Pontifice minime concessam.

ex aliis scriptoribus synchronis

F

50 Qualiscumque porro fuerit Romanorum adversus Tiburtinos tunc temporis armorum successus, quem a nemine traditum legi, perstabat etiamnum suis muris cincta Tiburtina civitas sub Eugenio III, a quo hos destrui tumultuantes Romani denuo petierunt, ut videre licet apud Muratorium in Annalibus Italiæ ad annum 1146.

Imo etiam obtinuerunt, si fides habenda sit Anonymo Casinensi, scriptori synchrono, in Chronico, ex quo Muratorius ibidem recitat rejicitque sequentia : Pacem (Eugenius III Papa) cum Romanis

expendantur, ostenditurque,

AUCTORE
C. S.

Romanis reformans, muros Tiburtinæ civitatis destrui præcepit. Hæc eadem Pagius in *Critica Cardinalis Baronii ad citatum annum 1146 admittit, atque huc etiam pertinere putat, ista Ceccani seu, quisquis is demum fuerit, auctor, Chronici Fossæ novæ ad eundem annum verba*: Romani venerunt super Tuburim, et multos ex eis decollaverunt. *Contra istud murorum Tiburis excidium incredibile apparuit laudato Muratorio, a quo expositæ ibidem rationes an sat validæ sint ad scriptorem synchronum falsitatis convincendum, hic non inquiri, quia, dictæ urbis murorum ruina, si anno 1146 primum contigerit, certe non potuit anno 1143 Campaniæ comitibus ob oculos versari.*

ea scribi potuisse ab auctore synchrono,

51 Quapropter dicendus est Anonymus noster aut de Tiburtinæ civitatis ruina, non quidem executioni mandata, sed a Romanis intentata atque audaciter postulata, solum meminisse; aut per vocem ruinam quamdam aliam Tiburtinis illatam per Romanos cladem indicasse. Si primum, cessat omnis difficultas, etiam in sententia Muratorii. Et vero exploratas sine omni dubio habebant Campaniæ comites istas Romanorum adversus Tiburtinis molitiones, ac pares sibi metuere poterant, nisi singuli vires suas Pontificiis partibus adjungerent. Si secundum, fortasse ea Tiburtinorum obsidio indicatur, qua Innocentius II eosdem, dudum rebellantes, coangustatos, ad deditionem, acceptis obsidibus, ac jure jurando interposito, coegit, uti ex *Ottone Frisingensi* diximus num. 48. Potuit hæc Tiburtinorum expugnatio quodam modo, etsi minus accurately, eorundem civitatis ruina ab Anonymo appellari, quod Innocentius eos, Sedi Apostolicæ dudum rebelles, domuerit, meritis penis multaverit, atque ita haud dubie coercuerit, ne summi Pontificis jugum, uti dudum fecerant, imposterum possent excutere.

cetera etiam sincero.

52 Hæc de fide ætateque scriptoris historie Translationum præmissæ sufficiat: id solum præterea observo, eundem in duabus prioribus translationibus referendis eo majorem fidem mereri, quo minus ipsius intererat eas fingere, ut S. Marci corporis possessionem ejusdem Sancti tituli intra Urbem ecclesiæ assereret. Nam si ad hanc asserendam opus erat fictione, necessum non erat istas ambages querere, sed poterat id per unicam ejusdem sacri pignoris ex cæmeterio S. Balbinæ in Urbem translationem comminiscendo præstare. Ceterum illud a Pontificatu Eugenio III usque in hæc nostra tempora in eadem S. Marci ecclesiâ permansisse, dicunt scriptores supra laudati, qui ejusdem possessionem eidem ecclesiæ non dubitanter adscribunt. At priusquam ipsam translationum historiam recitem, examinandæ sunt tres, quarum supra memini, quæque cum hac historia nequeunt componi.

D

§ IV. Quid censendum videatur de S. Marci corpore, quod Florentini a SS. Damaso et Ambrosio sibi donatum esse, existimant.

Papebrochius noster in *Conatu Chronico historico ad Catalogum Pontificum, Propylæi Maii pag. 50** in S. Marco hæc habet: Inde vero (ex cæmeterio S. Balbinæ Via Ardeatina, ut præmiserat) translatus [est] Florentiam ad ecclesiam S. Laurentii. *Ut hæc scriberet, sine dubio motus fuit auctoritate Francisci Castilionensis, presbyteri et ejusdem ecclesiæ Laurentianæ canonici, cujus Sermonem, post medium sæculum xv habitum, Papebrochius ipse manu sua descripsit ex codice Florentino conventus S. Marci, Ordinis Prædicatorum. Consule, si lubet, Papebrochium ad diem 2 Maii in Commentario prævio ad Vitam S. Antonini, archiepiscopi Florentini, ab eodem Francisco Castilionensi, qui eidem archipræsuli per octennium domesticus fuerat, conscriptam. Laudato apographo nostro præfixus hic titulus est: Sermo Francisci Castilionensis, presbyteri, ad canonicos et collegium S. Laurentii Florentini de vita B. Marci Papæ, et de laudibus ecclesiæ S. Laurentii. Tum subditur, unde is Sermo exceptus sit, nempe: Ex Bibliotheca S. Marci Ms. fol. 114.*

Franciscus Castilionensis in Sermonem,

54 Ipsum vero Opusculum in *Lectionibus partitum, uti ipsemet docet titulus jam recitatus, brevis vita S. Marci compendium, laudesque ejusdem S. Laurentii ecclesiæ celebrat, ex quo sicut Papebrochius compendium istud, jam aliunde acceptum, prudens prætermisit describere, ita et ego non recitabo, nisi ea, quæ ad præsens propositum nostrum proprie pertinent. Sic ille orditur: Scriptum est, carissimi fratres: « Corpora Sanctorum in pace sepulta sunt, et nomina eorum » vivent in sæculum sæculi: cum vero sanctum et venerabile corpus B. Marci Papæ in hac nostra tanto sumptu innovata ecclesia, et in majori ipsius ecclesiæ altari conditum, et in pace sepultum esse, nobis compertum sit, æquum est, quod nobis est ex temporum propinquitate recens, et ante oculos celebratum, id ad posteros per memoriam et historiæ monumenta transmitti, ut rei certitudine et verisimili testimoniis admonitæ fidelium mentes pio amore sanctaque devotione ad venerabilium Sanctorum corpora provocentur.*

post medium sæculum xv habito, testatur,

55 Sed prius pauca, quæ ad vitam ipsius B. Marci Papæ pertinent, ut ex quodam antiquo libello, in quo nonnulla gesta laudesque illius conscripta sunt, reperi, breviter tangenda sunt; deinde, quæ nostris temporibus gesta sunt, et unde initium auctoritatemque sumpserunt; quo duce, et quibus sumptibus celebrata sunt, ad perpetuam rei memoriam posteritati et futuro sæculo sunt transmittenda. *Quæ de S. Marci gestis laudibusque hic sequebantur, recte, ut dixi, prætermisit Papebrochius, hoc adjecto monito: Quinque sequentes Lectiones ea continent, stylo dumtaxat mutato, quæ jam ex antiquioribus Legendariis (de quibus et ego jam memini superius)*

in Laurentiana ecclesia Florentiæ inventa esse

A rius) ejusdem ecclesie habemus. *Laudabile sane fuit istud Francisci Castilionensis consilium, quod si decessores illius olim æque sibi proposuissent, aliquid certius de hoc argumento in alterutram partem nobis nunc liceret statuere. Franciscum igitur in Papebrochiano apographo prosequentem audiamus.*

anno 1474
SS. Marci Papæ, Amati et Concordiæ corpora,

56 Hoc igitur tam nobile, tam venerandum corpus S. Marci Papæ, meministis, fratres, quomodo reconditum fuit temporibus nostris in altari majori hujus ecclesie nostræ, una cum sanctis corporis Amati abbatis, et Concordiæ martyris. Quæ quidem gloriosa corpora reperia fuerunt in altari, quod erat ex parte Meridionali juxta altare majus, antequam esset ecclesia vetus diruta. Hoc autem factum fuit ab Incarn. D. an. MCCCXLIV, 11 Idus Novemb., cum altare, quod appellatur S. Concordiæ, pro innovatione ecclesie dirutum erat. Erant autem hæc BB. corpora in capsula lignea duorum cubitorum cum chirographo, quod ipsorum Sanctorum nomina testatur, in qua etiam nonnullæ vestes, licet vetustate consumptæ, et tria crania cernebantur, et nonnulla ossa longiora cæteris, quo primo * ipsius B. Marci fuisse, nonnulli arbitrabantur: quod vir nobilis et proceræ staturæ memoretur fuisse.

* an quorum primum?

quæ a S. Ambrosio donata S. Zenobio credebantur,

57 Hæc autem gloriosa tria corpora dicitur B. Ambrosius, Mediolanensis episcopus, a B. Damaso Papa pro singulari munere accepisse, eaque B. Zenobio, Florentino episcopo, quem singulari caritatis affectu complectebatur, condonasse. Quin dicitur ipse B. Ambrosius una cum Zenobio episcopo eadem tria corpora in hac ecclesia condidisse, et altare dedicasse suis manibus; ex quo etiam ecclesia hæc antiquo vocabulo AMBROSIANA est nuncupata; cujus etiam rei maximum habemus testimonium in Vita B. Ambrosii, quam Paulinus episcopus Nolanus, vir sanctissimus, eleganti stylo conscripsit. Illud etiam nobis testatur Oratio ipsa et suffragia, quæ singulis diebus in ecclesia decantamus, in qua post tria ipsorum nomina ipsum quoque B. Ambrosii nomen non tacetur. Multa præterea alia vulgo narrantur, quæ attestantur amicitiam Ambrosii cum Zenobio, et signa quædam episcopalis sedis, quæ hic tunc fuisse dicitur, nonnulli adducunt, quæ omnia, ne longior fiam, neve assertor incertarum rerum esse videar, omitto.

ibidemque demum reperta fuisse anno 1461,

58 Hic de variis aliorum Sanctorum reliquiis in eadem ecclesia tunc pariter repertis meminit, ac demum sic pergit: Illuc redeo, unde incepi, ut, quod nobis compertum est, ad posteros transmittatur. Omnes enim hujus rei testes estis: nam et reliquias vidistis, et interfuistis, quando reverendissimus P. archiepiscopus noster Orlandus, vita probitate et doctrina juris insignis, qui archiepiscopo illi sanctissimo, fratri Antonino, successerat, ad dedicationem hujus altaris accessit, quæ v Non. Aug., MCLXI anno, die Dominico post solemnem processionem, adstante populo frequenti et clero majoris ecclesie, celebrata est; et dum beatæ corpora, SS. Marci scilicet, Amati abbatis, et Concordiæ mart., in eodem altari conderentur, affuistis.

* I. iv Non. Aug.

non sine miraculo vel beneficio celesti.

59 Meministis etiam, quo pacto voluerit Altissimus eodem die in Sanctorum suorum testimonium antiqua signa innovare: eodem enim die quidam e nostris popularibus, Nicolaus nomine, Martini filius, cum haberet filiolum, Federicum nomine, jam prope januas

mortis, de cujus vita, ut mihi postea attestatus est, ipse pater, jam actum putabat, simulque reliquos filios vocaverat, ut fratrem illi suum postremo intuerentur; cum processio ejus juxta habitationem ejus cum his reliquiis transiret, secutus sancta corpora in ecclesiam, pro filio magna cum fide votum fecit, et non multo post domum rediens, natum convalescere reperit, et post tertium diem, quem morti jam adscriperat, incolumem recepit: pro quo, ut voverat, imaginem ceream instar pueri huic ipsi altari superposuit, quam ibidem sitam quam plurimos dies omnis populus inspexit, et miraculum insigne per omne vulgus manifeste innotuit.

ACCITORE
C. S.

* ejus abundant

60 Ob quam causam decet nos, carissimi fratres, magno pietatis affectu hæc sancta corpora, et hanc ipsam ecclesiam, tam multorum Sanctorum reliquiis exornatam, venerari; decet nos non parvi facere, aut contemnere protectionem gloriosi martyris Laurentii, sub cujus nomine dedicata est ecclesia, et de cujus reliquiis apud nos esse, non dubitamus. *Post hæc denovo perstringens tum prædicta, tum alia ejusdem ecclesie decora, quibus Joannem, atque hujus filium Joannem Medicæos, Florentinorum, ut vocant, Confaloneros, seu vexilliferos, motos opinatur ad eandem ecclesiam a fundamentis augustiorem extruendam, bene sperare jubet, fore ut Petrus, Cosmi filius, Petrique liberi tam splendide captum promotumque opus non minus magnifice perficiant, ac tandem concludit his verbis:* Bono igitur animo simus, fratres, conservemusque dignitatem nostram et loci et personarum, fretique protectione beati primum Laurentii martyris, deinde ipsius sancti Pontificis Marci Papæ, Amatique abbatis, et Concordiæ martyris, necnon sancti episcopi Zenobii, et Ambrosii doctoris egregii, patrocinio confidenter ad illius cæleste regnum, ad illam beatam vitam feramur desiderio, in qua omnes electi congaudent et laudant eum, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Epilogus ejusdem scriptoris:

E

61 Hactenus laudatus Franciscus Castilionensis paulo post annum 1464, quo Cosmus I Medicæus obiit, eique filius ejus Petrus successit. *Nec solus Papebrochius noster, verum etiam Franciscus Orlandus Orbis sacri et profani part. II, lib. III, cap. 58, laudatusque ibidem ab eo Ferdinandus Leopoldus del Migliore, S. Marci Papæ corporis translationem Roma Florentiam affirmarunt, qui etiam duo postremi eandem SS. Damaso, Ambrosio ac Zenobio, ex ejusdem Francisci Castilionensis auctoritate haud dubitanter adscripserunt; quamquam eorundem primum Orlandus verbis supra num 56 recitatis ejusdem sancti Pontificis corpus in illius ecclesia Romæ quiescere, dixerit, huc ex cœmeterio S. Balbinæ (ut ibidem credidit) translatum. Veruntamen propter ea, quæ præcedenti § produxi, de Florentinorum possessione eorum vehementer dubitare. Etenim, si S. Marci corpus sub S. Gregorio VII, id est, sub finem sæculi XI, via Ardeatina, in cœmeterio S. Balbinæ, in quo anno 536 constat fuisse humatum, repertum fuerit, non potuit S. Damasus inter annos 566 et 584, quando hic sedit, donasse S. Ambrosio, et hic Zenobio, ac Zenobius in ecclesia Laurentiana Florentiæ deposuisse.*

quinam de Florentinorum possessione etiam consentiant.

F

62 Expendamus ergo momenta rationum, quibus Franciscus Castilionensis istius sacri pignoris possessionem sæpe dictæ Florentinæ ecclesie primus

AUCTORE
C. S.
An horum
corporum
unum S. Mar-
ci Papæ sit,
inquirimus:

primus omnium, quem quidem novimus, post medium sæculum xv non dubitavit asserere. Primum, idque præcipuum, argumentum petit a re-
pertis anno 1444 in eadem ecclesia SS. Marci, Amathi abbatis ac Concordiæ martyris corporibus cum chirographo, hæc eorundem Sanctorum esse, testante. Factum negare nequeo viro probo affirmanti; sed mallet, ut ipsum, quod vocat, chirographum recitasset, ut constaret, an summi Pontificatus dignitas isti Marco in eo adscripta legeretur, an a Francisco Castilionensi pro suo aliorumce sensu in dicto sermone primum fuerit attributa. At certe, a quo, quoque tempore ea sacra corpora ibidem fuerint deposita, in eodem chirographo non fuisse lectum, suo silentio scriptor iste satis manifestat, qui propterea alterum subjicit argumentum, ex fama, nescio quam antiqua.

fama, quæ eadem SS. Damasum, Ambrosio ac Zenobio accepta referri.

63 Dicit, scilicet ait, S. Damasum Papam tria ista corpora donasse S. Ambrosio, Mediolanensi episcopo, huncque S. Zenobio, Florentino antistiti, et ab his eadem in Laurentianam ecclesiam illata esse, atque ipsam ecclesiam dedicatam, positumque in eadem altare consecratum; unde et eadem ecclesia Ambrosianæ vocabulum fuerit sortita. Ut hanc famam magis fulciat, addit: Cujus etiam rei maximum habemus testimonium in Vita B. Ambrosii, quam Paulinus, episcopus Nolanus, eleganti stylo conscripsit. Paulinum, S. Ambrosii biographum, non fuisse ejusdem nominis sanctum episcopum Nolanum, dudum extra omnem controversiam est: sed, fuisse se ejusdem S. Ambrosii clericum, docet ipsemet in laudata Vita, quæ exstat in Appendice ad Opera istius sancti Ecclesiæ doctoris, studio et labore Benedictinorum, anno 1690 Parisiis edita. Ex hac Vita constat, S. Ambrosium aliquam ecclesiam Florentiæ dedicasse, in eaque Sanctorum reliquias, non tamen SS. Marci, Amathi et Concordiæ, sed SS. Vitalis et Agricolæ deposuisse.

nulla verisimili ratione fulciatur,

64 En verba Paulini ibidem num. 29 posita: In eadem civitate (Florentia) basilicam constituit, in qua depositis reliquiis martyrum Vitalis et Agricolæ, quorum corpora in Bononiensi civitate levaverat. Ibidem infra num. 30 quoque eandem basilicam, haud dubie propter dictam dedicationem, Ambrosianam appellavit. Ipse quoque S. Ambrosius in Exhortatione virginitatis, quam ea occasione in prædicta Florentina ecclesia habuit, tom. II Operum suorum, a col. 272, de eorum SS. Vitalis et Agricolæ reliquiis ibidem depositis diserte meminit; sed nec hic, nec alibi, alteruter simile quid habet de SS. Marci, Amathi et Concordiæ corporibus aut reliquiis; cum tamen hæc propter donatorem S. Damasum Papam, ac S. Marci, præterea propter gestum ab illo summum Pontificatum minime prætereunda fuissent. Quæ itaque Franciscus Castilionensis de S. Ambrosio ex hujus Vita adduxit, multum quidem faciunt ad commendandam Laurentianam ecclesiam, si de hac ista accipienda sint. Sed pro sacri corporis, de qua querimus possessione nihil probant; quodque observavi, ejusdem sancti doctoris, hujusque biographi silentium eidem nihil minus, quam favorabile est.

nec aliunde fit satis verisimilis, imo ex scriptorum silentio

65 Expendat etiam studiosus lector, quantum probabile sibi videatur, donatum a Damaso fuisse corpus summi Pontificis, cujus cultus tunc temporis, tam in suo prope Romam S. Balbinæ cæmeterio, quam in Urbana sui tituli ecclesia rigeat; cujus sepulcrum idem Damaso, ut supra diximus, versibus propterea exornavit, et

post obitum, nondum elapsis triginta annis, idem ille in summum Pontificatum successerat. Habebat alia, quæ donaret, Damasus Sanctorum corpora, quam S. Marci, suæ Sedis Pontificis, cujus memoria tunc etiam recens erat apud Romanos, nec poterat non esse percarâ. Converti me etiam ad Acta S. Zenobii, episcopi Florentini, si in his fortasse quidquam de eodem argumento diceretur. Tres hujus sancti præsulis Vitas ad diem 25 Maii, quo ille colitur, dedit Papebrochius noster, primo loco antiquam, sed a S. Antonino, Florentinorum etiam antistite, sæculo xv modice interpolatam: secundo eandem antiquam ante Antoninum, post sæculum tamen 15, a Blasio, monacho presbytero exornatam; ac tertio denique a Laurentio, archiepiscopo Amphilitano, prout eam referri audierat, conscriptam sæculo xi. Sed nec in hisce, nec in laudati Papebrochii Commentario eis prævio, ulla exstat ejus rei memoria.

66 Quid, amabo, hinc pronius suspicari est, quam sæculis xi et xiv, usque in xv, cujus anno 39 S. Antoninus obiit, ignotam Florentiæ fuisse eam trium sacrorum corporum per SS. Ambrosium Zenobiumque depositionem, neque vulgari hæptam ante annum 1444, quo eadem sacra pignora, teste Francisco Castilionensi, reperta fuere, eaque sola (inquam) suadente ratione, hæptam, quod, cum, unde ista eo allata fuissent, nesciretur, nulli verisimilius, quam S. Ambrosio, qui eam ecclesiam dedicasset, ejusdemque amicis SS. Damaso et Zenobio, accepta referri posse viderentur. Quin imo, si hæc opinio mox a corporum inventione nata fuerit, eam minime firmam visam fuisse S. Antonino, probabiliter colligere licet, ex jam observato ejusdem sancti præsulis silentio, ac tempore, quo hic perfectè Summam suam, in cujus quinta parte (quæ Historialis est) exstat supra dicta S. Zenobii Vita, Idem enim Franciscus Castilionensis, qui SS. Marci, Amathi ac Concordiæ corpora anno 1444 reperta esse testatur, in laudata S. Antonini Vita tom. I Maii pag. 422, num. 29, hujus Sancti mortem narraturus, ait: Imposuerat etiam non multo antea extremam manum ingenti magnoque volumini, quam Summam appellavit.

colligere licet, eam sæculo xv non esse antiquiorem,

E

67 Obiit autem S. Antoninus anno 1439, annis quindecim post trium corporum inventionem, ut adeo opinionem istam, si hæc mox ab eadem inventione vulgata sit, non potuerit ignorare, si vero non ignoraverit, quam potiorẽ illius in Vita Zenobii ea de re silentii causam putabimus, quam quod nova ista opinio eidem minime firma apparuerit. De S. Marco Papa agit idem S. Antoninus in laudata Summæ parte Historiali, tit. 9, cap. 2, ubi illum inter Romanos Pontifices, qui Constantino Magno imperante, sederunt, recenset. Egit quidem de illis solum breviter, sed cum pari de ejusdem S. Marci corporis Florentiæ inventionem, quæ suo tempore contigisset, alto silentio, quod quam verisimiliter componi possit cum credita ab ipso eadem inventionem, lectori pariter considerandum relinquo: facile enim poterat tam recens facti memoria unico verbo indicari.

F neque etiam tunc a S. Antonino probatam.

68 Si quis porro petat, quis iste sit Amathus abbas, quæ Concordiæ martyr, quorum corpora una cum S. Marci corpora ibidem reperta, et a SS. Damaso, Ambrosio, Zenobioque deposita fuisse credenda sint; responderè cogor ad primum quod attinet, id a nemine, quem sciam, exponi;

Non constat, quorum sint duo corpora cum isto inventa.

mih

A mihi vero nullum notum esse istius nominis sanctum abbatem sæculi iv, aut eo etiam prioris, cujus corpus eodem sæculo iv a S. Damaso donari, aut ab Ambrosio Zenobio in Laurentiana Florentina ecclesia deponi potuerit. Concordiam illam Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae dicit, esse Romanam martyrem, S. Hippolyti nutricem, quæ cum ipso aliisque novemdecim Anonymis sub Valeriano passa fuit. Actum de hisce apud nos est ad diem 15 Augusti, ibidemque § 4 aliquot loca recensita sunt (non tamen Florentia) quibus SS. Hippolyti et Concordiæ corpora vel reliquiæ adscribuntur. Sed non est hujus loci ea discutere, dum de solo S. Marco Papa inquirimus.

His de causis non probatur mihi, corpus S. Marci,

69 Ex tam incertis omnibus nequit mihi probari S. Marci Papæ corporis per SS. Damasum, Ambrosium et Zenobium Florentinis facta donatio; nec tamen quempiam hactenus comperi, qui alium ejusdem sancti pignoris largitorem nominet. Sæpe dictæ ecclesiæ recens inscriptio apud Orientium Orbis sacri et profani part. ii, vol. 2, pag. 1264, post signatam illius per S. Ambrosium anno 599 dedicationem ita proseguitur:

B Vetustate collapsam S. P. Q. F. instauravit et pristino nitore restituit Nicolaus II, ex episcopo Florentino P. M. renuntiatus, aggregato præstulæ cœtu xiii Kalend. Februarii cœli propriis manibus dedicavit nec sine dote dimisit etc. Hinc suspicari quis possit, fortasse hujus Nicolai Pontificis manus esse, quod Franciscus Castilionensis SS. Damaso Ambrosioque ac Zenobio attribuerunt; sic, inquam, suspicari quis possit, nisi obstaret temporum ratio. Nam Nicolaus II, anno 1061 mortuo, successit Alexander II, et huic anno 1075 pariter defuncto S. Gregorius VII, quo sedente, S. Marci Papæ corpus cum inscriptione sua in cœmeterio S. Balbinæ via Ardeatina repertum fuisse, Translationis Romanæ, quam dabimus, auctor testatur.

Florentiæ asseratum,

70 At enim, inquit, etiam in Laurentiana ecclesia Florentina una cum corpore inventum est chirographum, quod illud S. Marci esse testatur. Fateor, id ego Franciscus Castilionensi asserenti nolo inficari; verum etiam posito, Marco utrobique adscriptam fuisse Pontificiam dignitatem (quod nec asserere possum, nec negare) non esset utrobique par ratio; cum Florentini ex hactenus disputatis ne satis quidem verisimilem conjecturam proferant de tempore et auctore accepti corporis; ex vetustissimo autem, ceterisque Romanorum Pontificum Catalogis ac Martyrologiis constat, corpus S. Marci Papæ in sæpe memorato S. Balbinæ Via Ardeatina cœmeterio (ex quo post geminam illius in Campania translationem Romani id se accepisse asserunt) vere prima sepultum fuisse; nec ullus ante Franciscum Castilionensem, qui non ante annum 1461 scripsit, dixisse legatur, istud ex memorato cœmeterio Florentiam unquam translatum, aut ex eodem ante tempora S. Gregorii VII amotum fuisse.

Marci Papæ esse, cujus tamen fortasse reliquiæ aliquæ ibidem sunt.

71 Quod argumenti loco præterea addidit de SS. Marci, Amathi, Concordiæ atque Ambrosii nominibus a Laurentianæ ecclesiæ clero in quotidianis suffragiis recitari solitis, si hæc consuetudo inventionem eorumdem trium priorum corporum sit antiquior, verisimile quidem faciet, jam ante inventionem illam a Florentinis creditum fuisse, S. Marci corpus in ea ecclesia servari; non tamen probabit, illud idem S. Marci Papæ esse, cujus possessionem in ejusdem Urbana ecclesia posses-

sionisque a medio sæculo xii captæ modum certiori, quam Florentini, ratione Romani opponent. Fortasse tamen viguit ista apud Florentinos S. Marcum in quotidianis suffragiis invocandi consuetudo ob insignes ejusdem sancti Pontificis reliquiæ, quas Franciscus Castilionensis corpus liberatius appellaverit. Si ita sit, non refragabor, modo eas dudum post SS. Damasi, Ambrosii ac Zenobii tempora accepisse credantur.

AUCTORE C. S.

§ V. Duo alia loca, in quibus S. Marci Papæ corpus quiescere dicitur.

Ughellus in Italia sacra etiam duobus aliis, quorum supra memini, locis ejusdem S. Marci Papæ corpus attribuit. Primum indicat tom. III editionis Venetæ auctæ, in Episcopis Clusinis, monasterium scilicet S. Salvatoris in Monte Amiato, quod Augustinus Lubinus in Abbatibus Italiae scribit fundatum esse circa annum 745 a Rachi Longobardorum rege in diocesi ac territorio civitatis Clusinæ in Hetruria veteri, fuisseque primo Ordinis Benedictini, sed jam a sæculo xiii Cisterciensibus traditum. Ut sit (neque enim hæc refert hic examinare) laudatus Ughellus col. 624 recitat Ms., in quo post alia ad propositum nostrum ita legere est: Et post consecrationem ecclesiæ (anno 1056, ut ibidem præmissum est, solemniter peractam) acquisierunt dominus abbas Rolandus cum fratribus corpus S. Marci Papæ.

Dicitur etiam, sed nec probatur, idem sacrum corpus

75 Hæc, nec plura in rem nostram ibi laudatum habet Montis Aniatini monumentum, quod cum ejus ætatis sit, aut quo tempore Rolandus iste eidem monasterio præfuerit (nam tempore dictæ dedicationis ecclesiæ Wintzo præfuisse ibidem legitur) non dicat, nequeunt ista sola movere, ut S. Marci Papæ corpus in eo monasterio servari, aut servatum fuisse, credam; sive illud paulo post ejusdem ecclesiæ consecrationem, atque adeo ante S. Gregorii VII Pontificatum, sive post illuc allatum velint: quia certiora videntur, quæ de ejusdem S. Marci corpore in Ardeatina Via, sedente S. Gregorio VII, reperto, atque post geminam illius in Campania Romana, ad castrum videlicet S. Silvestri, atque hinc ad castrum oppidum Julianum translationem, in urbem demum Romam, sedente Eugenio III, delato, et in sui tituli ecclesia deposito § 5 disserui; ex qua id deinceps unquam ablatum fuisse, hactenus non comperi. Progrediamur ergo ad alterum locum ab Ughello indicatum.

esse in monasterio Montis Aniatini in Hetruria.

74 Est hæc ecclesia metropolitana Aquileiensis in Foro-Julii Italiae provincia, cui ut thesaurum istum asserat laudatus auctor, tom. V Italiae sacrae auctæ col. 50 ac sequenti profert vetus (ut inquit) monumentum, quod in margine notatur exstare ad ejusdem metropolitanæ ecclesiæ januam Australem. Juerit illud integrum ex Ughello recitasse. Sic habet insculptum silici: MXXXI. Indictione xiv. m. Idus Julii. Ego Poppo hujus Aquil. ecclesiæ patriarcha, una cum duobus Romanis epis. Cardinalib. et xii. coep. præsedente D. Joanne Papa XIX. et imperatore Conrado Augusto, consecravi hoc templum in honorem S. Mariæ Genit. Dei, et SS. Martyr. Hermach et Fortunati, ob cujus sollennitatem idem

Pro ejusdem possessione ecclesiæ Aquileiensis asserenda

AUCTORE
C. S.

idem Roman. summus Pont. de gratia Apostolica concessit indulg. c. ann. et c. diebus singulis annis omnibus. vere poenitent. et confessis dictam Aquileiensem ecclesiam visitantibus causa devotionis, et in festo dictorum martyrum Hermach. et Fort. et per octavas eorum singulis diebus xviii annorum, et totidem quadragenarum.

laudatur in-
scriptio ibi-
dem muro
incisa, verum
hæc recentior
est,

75 Item dicti Cardinales auctoritate Apostolica ob reverentiam S. Quirini mart., qui ejus corpus portaverunt de Urbe, et condiderunt a parte dextera in altari parvo juxta altare majus, et ob reverentiam B. Marci Papæ et confess. cujus etiam corpus de Urbe portaverunt, et collocaverunt a sinistris in altari parvo juxta altare majus, concesserunt indulgentiam x ann. et x. quadragenarum tam in supradictis solennitatibus quam etiam in festivitatibus eorumdem. *Hactenus monumentum ex recensione Ughelli; quod ne Popponis ætate exaratum credamus, vetant liberaliores ista indulgentiarum largitiones, sæculo xi in Ecclesia Dei minime usitate. Simili de causa Papebrochius noster in Paralipomenis ad Conatum in Catalogum Romanorum Pontificum Dissert. 29 num. 9 quamdam Farfensem Indulgentiarum formam suspectam habuit, ac Papebrochii judicio consentiens Joannes Franciscus de Rubeis in Monumentis ecclesie Aquileiensi col. 317 de hac ipsa Aquileiensi sic pronuntiat: Sequiore positam ævo inscriptionem, nullus dubito; prædictusque indulgentiarum numerus fortasse ex confirmatoria alicujus multo posterioris Pontificis extensione accipi potuit, ut idem Papebrochius annotat loco citato, ubi similem ad examen vocat Farfensem Indulgentiarum formam.*

ac fortasse
concinnata ex
liberaliori in-
terpretatione

76 Neque tamen definita dicati Deo Aquileiensi templi nutat epocha, quam puto expressam ex sinceris Donationis, numero sequenti percensenda, tabulis. In his hæc verba legimus: « Ego Popo... hanc ecclesiam fabricavi, et eo » (Deo scilicet, ut præmiserat) « auxiliante, eam » in honorem S. Dei Genitricis et perpetuæ » Virginis Mariæ, SS. martyrum Hermachoræ » et Fortunati, una cum pluribus episcopis, » consecravi. » Confecta tabulæ sunt « Anno » Dominicæ Incarnationis mxxxi. Indictione xiv. » tertio Idus Julii, residente D. Joanne Aposto- » lico in Urbe Romana, regnante vero Conrado » Augusto imperii sui anno v. Pontificatus au- » tem ejusdem Domini Poponis an. xii. » QUINTUM DECIMUM ANNUM vitio typographi apud Ughellum legitur: ANNUM vero XII numerant autographæ tabulæ. *Hactenus ex laudato Joanne Franciscus de Rubeis, cujus opinio de epocha dedicata metropolitane ecclesie Aquileiensi, ex hisce Poponis tabulis in supra dicta inscriptione concinnanda adhibita, mihi verisimillima apparet.*

alterius ta-
bula authen-
tica,

77 Videamus igitur, an iste inscriptionis concinnator, sicut annum dictæ dedicationis ex autographis (teste de Rubeis) Poponis tabulis recte accepit, ita etiam S. Marci corporis possessionem ex eisdem didicerit. In his, prout integræ exstant apud Ughellum, post supra recitatum verbum Consecravi Popo sic progressus est: In qua ex diversis, et maxime ex Romana Ecclesia, plurimas Sanctorum reliquias summo et ardenti studio congregavi, et studiosissime collocavi. *Hæc ibi Popo, nec plura de hoc argumento addidit; de S. Marci corpore etiam altum silens. Ut igitur quispiam, totis forsitan tribus sæculis ea templi dedicatione junior, prædictam inscriptio-*

nem composuit, in eaque longe ampliores Indulgentias, quam sæculi xi Ecclesiastica disciplina tulerit, imperite recensuit, ita is ipse potuit haud multo magis inepte levi quapiam de causa existimasse, corpus S. Marci fuisse inter sacras reliquias, quas Popo Roma acceptas, dictaque in ecclesia a se collocatas, in authentico instrumento generatim memoravit.

78 Suspicionem hanc auget idem auctor inscriptionis, dum in eadem dicit, etiam S. Quirini martyris corpus eodem anno 1051 eademque de causa Roma illuc allatum, ibidemque depositum fuisse. *Duos autem hujus nominis Romanos martyres novi, quorum alter, sub Claudio passus, colitur die 25 Martii, alter sub Hadriano coronatus, honoratur ejusdem mensis die 50. De ambobus actum apud nos est ad eosdem dies tom. III Martii; sed ibidem probatum est, horum prioris (Cyrini etiam alias dicti) corpus sæculo viii, largiente S. Zacharia summo Pontifice, ad Segersheimum Bavaricæ monasterium; alterius vero anno 1030, concedente S. Leone IX pariter Pontifice, Novesium in archiepiscopatu Coloniensi translatum fuisse; ut proinde (nisi alterum ab his duobus Quirinum Romanum martyrem inscriptionis indicet) ejusdem auctor hinc quoque non possit mihi non suspectus esse, dum S. Quirini martyris corpus, non secus atque S. Marci Papæ corpus anno 1051 Aquileiam Roma translatum affirmavit. Quibus de causis non apparet mihi ista inscriptio idoneum instrumentum ad persuadendum, ejusdem S. Marci corpus jam quiescisse Aquileiæ ante Pontificatum S. Gregorii VII, quo sedente, illud in cæmeterio S. Balbinæ Via Ardeatina, ubi constat primo sepultum fuisse, inventum esse, supra laudata, atque hic subjicienda Translationis Romanæ Historia multo verisimiliter enarrat.*

atque etiam
aliunde sus-
specta est.

HISTORIA

TRANSLATIONUM,

Auctore Anonymo, verisimiliter synchrono,

Ex Bibliothecæ Vaticanæ
Codic. Anon. f. 176.

PROLOGUS.

Compendium Vitæ ac virtutum sancti Pontificis.

Sacratissimi corporis beati et venerabilis Marci Papæ Translationem a scripturus, paucis de hiis, quæ in Pontificatu gessit, perstringere decrevi, ut et narrationis ordo competenti fiat, et audientium corda tanti Patris exemplo ad misericordiæ opera facilius provocentur. Beatissimus itaque Marcus, athleta Christi, et Catholicæ fidei defensor, sub B. Sylvestro, magistro et prædecessore suo, in diacognatus Officio, non mundo, sed Deo, studuit mi-

Marcus eccle-
siae Romanæ
diaconus

A litare, nihil terrenum, nihil carnale desiderans, sed tota mentis intentione ad æterna et sine fine mansueta * gaudia semper intentus, crucem suam post Dominum baiulavit. Legerat enim in Euangelio Dominum dicentem : « Qui » non baiulat crucem suam, et sequitur me, non » potest meus esse discipulus *b*. » Timens igitur et multum metuens, ne tanto Magistro haberetur indignus discipulus, desepit mundum, ut liber sequeretur Christum, dicens cum Apostolo : « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini » mei Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo *c*. »

ob virtutes suas S. Silvestro in Pontificatu sufficitur.
 2 Et quia juxta B. Jacobi Apostoli testificationem, qui voluerit esse amicus mundi, inimicus Dei constituitur *d*, mundum cum suis oblectamentis desepit, cum cruce Dominum sequens, carnem suam cum vitiiis et concupiscentiis crucifigendo : erat enim jejuniis et orationibus semper intentus, indutus omni tempore cilicio. Pro hiis itaque et aliis innumeris sanctitatis operibus, non tantum Deo, verum etiam hominibus caris et amabilis extitit, et maxime magistro suo, B. Silvestro, tunc Romano Pontifici, a quo in tantum diligebatur, ut sæpissime B. Silvester viva et aperta voce hunc solum inter cæteros fore, assereret, qui Pontificali cathedra dignus haberetur *e*. Mortuo igitur B. Silvestro, et, ut decebat, honorifice sepulturæ tradito, clerus populisque Romanus concordi voto, parique voluntate Marcum, diaconum, elegerunt Pontificem; qui, licet multum resisteret, sequere indignum reclamaverit, Pontificali tamen cathedra ex more est sublimatus *f*. Qualem vero se in Pontificatu, quantumque præbuerit, quantæ sanctitatis, quantæque humilitatis, mansuetudinis ac benignitatis circa omnes extiterit, humana lingua non efficit * enarrare.

3 Neque enim, ut plerique, pro collato sibi honore in superbiam est elevatus, sed memor Domini dicentis : « Qui se exaltat, humiliabitur; » et qui se humiliat, exaltabitur *g*, majoris humilitatis apparuit, quam cum esset in Ordine diaconatus. Denique, cum in honore duodecim Apostolorum duodecim quotidie pauperes ad mensam haberet, ipse per semetipsum eis ministrabat; nec aliquid omnino corporalis cibi gustabat, nisi prius eos refectos sentiebat, illius vere discipulum et imitatore se ostendens, qui ait : « Non veni ministrari, sed ministrare *h*. » Nocturno vero silentio, cum se homines sopori tradunt, illos in singulis thoris mollioribus collocabat, ipse autem super nudam terram quiescebat *i*; cilicio tantum ad carnem indutus. Viduarum et orphanorum ac pauperum, Romæ degentium, negotia curabat, ut propria eorumque nomina penes se scripta habebat, et de suis facultatibus, prout cuique opus esset, necessaria ministrabat. Hic duas fecit basilicas, unam Via Ardeatina, in qua requievit *k*, alteram in urbe Roma juxta Palatinas *l*; sed cum omnipotens Dominus, invidiorum aspernator, vellet, eum jam a labore quiescere, et laborum suorum æternam in cælis mercedem recipere, post multa et inenarrabilia signa, quæ per eum Dominus gessit, ex hac luce subtractus est, reddiditque spiritum Deo, a quo illum acceperat, expletis annis duobus, mensibus novem in Episcopatu suo, diebus autem viginti *m*.

* an. sufficit? humilitate ac misericordia fulget, binas ecclesias condidit, ac moritur.

g

C

h

i

k

l

m

ANNOTATA.

AUCTORE ANONYMO.

a Tres translationes hic Anonymus enarrat; at quia harum postremam, quæ in urbem Romanam facta est, describendam proprie susceperat Translationem dixit, non Translationes.

b Lucæ 14, v. 27.

c Ad Galatas cap. 6, v. 14.

d Lege B. Jacobi Epistolam cap. 4, v. 4.

e In nostræ Vitæ S. Marci apographis eadem leguntur de illius diaconatu et promotione ad summum Pontificatum ex commendatione S. Silvestri, proximi ejusdem decessoris. Vide dicta in Commentario prævio num. 19.

f Id factum esse die 18 Januarii anni 556, probavi in eodem Commentario § 2.

g Lucæ cap. 14, v. 11.

h Lege cap. 20 Matthæi, v. 28.

i Quæ de misericordiæ operibus hic præmissa sunt ac subduntur, leguntur etiam in aliquot nostris Vitæ apographis; sed quam ea certa sint, quis dicat?

k Ubi et corpus ejus sæculo XI inventum fuisse, hic infra dicitur.

l Palacinas alii legendum monent. De utraque hac ecclesia vide dicta in Commentario prævio §§ 1 et 2.

m Imo solum mensibus octo ac diebus viginti, anno vero 556, Nonis Octobris, ut probatum in Commentario prævio est a num. 8.

CAPUT I.

Inventio sacri corporis in cæmeterio S. Balbinæ, Via Ardeatina; prima ejusdem translatio ad Castrum S. Silvestri, et secunda ad Castrum Julianum.

Sepultus est Via Ardeatina in cæmeterio Balbinæ *a*, ubi cum per longa tempora permansisset, videlicet usque ad tempora Gregorii septimi Papæ *b*, contigit, ut quidam cymiterium in quo corpus S. Marci erat, intrarent, et dum diligenter inquirerent, sicubi vel Sanctorum reliquias, vel aliquid aliud, unde lucrarentur, invenire potuissent, venerabile corpus ex insperato invenerunt; quod cum vere B. Marci corpus ex titulo, quem in sepulcro repererunt, fore cognoscerent, valde gavisus sunt, quia talem thesaurum invenerant, ex quo et temporales divitias et æternas se posse consequi, non dubitarent.

3 Unus igitur ex hiis, nomine Benedictus, festinus et plurimum gaudens ad titulum S. Marci, quem ipse B. Marcus temporibus Constantini imperatoris in Urbe construxerat, cucurrit, et ipsius tituli *c* archipresbiterum, et omnes canonicos caute conveniens, ubi B. Marci corpus esse, crederent, studiose quasivit. Quo audito, archipresbiter et clerici illud se in eadem ecclesia indubitanter habere, dixerunt. Quibus ille : Procul dubio, inquit, decepti estis, nec sic est,

F Inventum in cæmeterio S. Balbinæ corpus S. Marci.

a

b

fossor nuntiat clero S. Marci, ab eoque re-pulsus.

c

ACTORE
ANONYMO.

d

ut speratis : nos enim illud nuper invenimus; et si vestro æque nobis moderamine dare vultis, integrum vobis corpus cum proprio titulo *d* dabimus. Illi autem prænominati Benedicti verba parvi pendentes, ejus assertionibus fidem accommodare noluerunt.

cum sociis suis
illud vendit
illustri ma-
trona in Cam-
pania,

e f

6 Erat autem eo tempore Campaniæ in castro S. Silvestri *e* uxor cujusdam Theobaldi *f* illustrissimi militis, nobilissima femina, Theutonica genere, quæ religionis intuitu nimio flagrabat desiderio, ut Sanctorum reliquias in terra sua posset habere; et dum sedulo cogitaret, qualiter suum implet desiderium, tandem sapienti usa consilio, Romam de suis fidelibus misit, qui ad hoc maxime operam darent, ut alicujus Sancti reliquias, dato pretio *g*, ad eam deferrent. Venientes itaque Romam, dominæ mandata exequentes, prædictos fossores obvios habuerunt; cumque ab eis requisiti causam itineris manifestassent, fossores dixerunt : Si sic est, ut dicitis, ecce, quod quærebatis, invenistis : et addunt : Nos habemus corpus S. Marci Papæ, quod, si justum pretium nobis recompensare velitis, sine dubio vobis trademus.

a qua in ere-
cta ipsi eccle-
sia digne re-
conditur,

g

7 Sed quid multis immorari debeamus? Data pecunia, pretiosissimum corpus ad dominam suam in Campaniam detulerunt; quod illa, plurimum gaudens, cum maxima devotione suscepit, referens gratias Deo, qui non derelinquit sperantes in se, et suorum fidelium petitiones dignanter exaudit : atque illico præcepit, non longe a Castro S. Silvestri ad honorem S. Marci ecclesiam fabricari *h*; qua expleta, accitoeque episcopo *i*, in cujus parochia erat, in eadem ecclesia cum maxima gloria sanctissimum corpus pulcherrimo recondidit tumulo. Quod cum ad aures archipresbyteri et clericorum tituli S. Marci pervenisset, ineffabili mœrore dolentes et se ipsos *k* de negligentia accusantes, communicato consilio, in Campaniam ad dictam feminam, quæ sanctum corpus emerat, properare curaverunt, et ab ea, tamquam subjectum sibi thesaurum, B. Marci corpus nunc piis commotionibus, nunc gravissimis minis, Papæ auctoritatem et Romanorum potentiam opponentes, requirere cœperunt.

frustra recla-
mantibus Ro-
manis clericis
S. Marci.

C

8 Quorum verbis religiosa femina ex insperato percussa respondit : Miror, prudentes et sapientes clericos a me, tamquam furti rea, B. Marci corpus requirere, quod nec furatum sum, nec furari mandavi. Fateor (inquit) inveni thesaurum, quem de meis opibus libentissime acquisivi, et acquisitum debita veneratione tuto recondidi in loco : nunc nec blanditiæ subtrahent, nec minæ tollent, nec cujuslibet potentis violentia rapiet. Verum, si vel Papæ majestas, vel Romanorum magnitudo, ad reddendum, quod vita carius habeo, me aliquando cogere vellet, ego mihi exilium in partes Occiduas magis eligerem *l*, quam uno die vellem hoc quoquo modo carere. Accepta autem tam incommoda responsione tristiores effecti, qui perrexerant, clerici ad Urbem regressi, cum hiis, qui remanserant, et cum omnibus parochianis, ad recuperandum amissum thesaurum sollicitiores esse cœperunt.

Tempore Pa-
schalis II, de-
structo S. Sil-
vestri castro,
incola castri
S. Juliani
m

m

9 Temporibus itaque sanctæ recordationis Papæ Paschalis *m*, filii illius mulieris, cujus supra memoriam fecimus, quæ sacrum corpus comparaverat, matre eorum jam dudum mortua, adversus Dominum Papam arma sumpserunt; unde sæpe commoniti, cum stultitia sua

nullatenus cessare voluissent, indignans Dominus Papa ad comprimendam et edomandam eorum superbiam, et de Urbe, et de tota Campania contra eos exercitum conduxit, et Castrum S. Silvestri, Domino juvante, cepit atque destruxit *n*. Fuerunt autem in illo exercitu quidam ex parochianis S. Marci, licet pauci, qui sanctum corpus ejus exinde tollere, et ad propriam ecclesiam reducere conati sunt; sed a multitudine prohibiti, quod proposuerant, minime adimplere potuerunt. Quo comperto, clerici et laici, qui Julianum *o* castrum inhabitabant, multum metuentes, ne simili occasione Romani ad eadem partes iterum euntes sanctum corpus tollerent, secumque deferrent, ad jam dictam ecclesiam, quæ, tum morte suæ fundatricis, tum destructione castri, quasi derelicta erat, convenerunt, et inde ad Julianum castrum mirificum corpus cum maximo honore transtulerunt.

10 Facta est autem inter castrenses contentio, ubinam corpus recondi debuisset, alii numquam *p* intra castrum, alii in matrici ecclesia S. Viti, quæ Ad Pinum dicitur, recondendum fore, censebant. Post multorum tandem verborum contentiones et jurgia, armorum quoque gravissimos strepitus, majorum et potentiorum consilio in præfata S. Viti ecclesia per manus Velitrensis episcopi *q* in optima concha reconditum est venerabile corpus, in ipsa vero altaris consecratione, clericis simul ac laicis consulentibus, ad honorem beatissimi Marci, cujus sacrosanctum corpus manu tractavit, et devotissime consecravit magnæ sanctitatis episcopus *r* ipsam B. Viti ecclesiam secundam a Velitrensi sedem perpetuo stabilivit et confirmavit, pro eo videlicet, quia summi et universalis Pontificis corpus ibidem recondiderat.

ablaturum S.
Marci corpus
in ecclesia
S. Viti condi-
derunt.

p

E

q

r

ANNOTATA.

a *Omnino constat, ipsum in illo S. Balbinæ cœmeterio sepultum fuisse, quod ab ipso etiam S. Marci dictum legitur, atque ab aliis in Via Ardeatina, ab aliis in Via Appia locatur. Adi Commentarium prævium num. 5, ubi diversi loquendi modi ratio allegata est.*

b *S. Gregorius VII Papa, cujus gesta in Opere nostro exposita habes ad diem 23 Maii, Ecclesiæ Dei præfuit ab anno 1075 usque in 1085; ac proinde S. Marci corpus in prædicto cœmeterio octavum jam sæculum jacebat, quando ibidem inventum fuisse, Anonymus noster hic incipit narrare.*

c *Vere antiquum Romæ esse S. Marci Papæ titulum, qui hodieque superest, ostendi in Commentario prævium num. 6.*

d *Id est, cum simul inventa sepulchrali inscriptione, ex qua constabat, corpus istud S. Marci Papæ esse.*

e *Per Campaniam hic indicari Campaniam Romanam, manifestum fit ex sequentibus. De Castro S. Silvestri vide observata in Commentario prævium num. 59 et duobus sequentibus.*

f *Vellem, ut certiorum horum duorum illustrum conjugum notitiam dedisset. Adi Commentarium prævium num. 59.*

g *Eruditus notum est, fuisse aliquando, qui religioni sibi non ducerent Sanctorum reliquias pretio mercari.*

h *Hinc etiam conjice, exiguum istud castrum fuisse; alioquin enim videtur pia illa matrona ecclesiam vel sacellum intra illud potius, quam extra*

A extra, condendo sacro corpori constructura fuisse.
i Fortasse Velitrensi.

k Sic restitui, cum in apographo nostro perperam legeretur: Ex se ipsis.

l Id est, illuc cum sacro corpore confugerent.
m Designatur Paschalis II, qui ab anno 1099 usque in 1118 Apostolicam S. Petri Romanam Cathedram tenuit.

n Consule Commentarium prævium num. 40 et sequenti.

o Est hoc diæcesis Velitrensis, inter cujus præcipua oppida recensetur apud Orlandum parte 2 Orbis sacri et profani tom. I, pag. 605. Vide etiam dicta in Commentario prævium num. 59.

p An legendum: Namque?

q Apud Ughellum tom. I Italiae sacrae, col. 46 in Veliternensium ante hujus ecclesie cum Ostiensi conjunctionem, anno 1130 ab Eugenio III factam, episcoporum Catalogo postremus Leo ponitur velut anno 1105 constitutus; verum alii hunc Leonem Vercellensem episcopum fuisse putant, nec videtur completus is Catalogus, ut dicere nequeam, hinc, an alius apud Anonymum indicetur.

B r Quis hic magnæ sanctitatis episcopus? Idemne, qui supra Veliternensis, an alius?

CAPUT II.

Sacri corporis e castro Juliano ad sui nominis ecclesiam Romam translatione: miracula quedam ibidem mox obtenta.

A Anno vero ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quadragesimo quinto facta est in Urbe valida turbatio, ita ut clerus in populum, et populus in clerum universaliter agerent a: increscente autem persecutione, Eugenius, qui post Papæ Lucii mortem in Romanum Pontificem est b electus, communicato episcoporum et Cardinalium consilio, Urbem dimisit, et ad Farfense monasterium exiit, ibique, Spiritu sancto cooperante, per manus Sabinensis et aliorum episcoporum solemniter est consecratus; et quia contra Romanorum impetum ibi non erat illi tutum manere, cum episcopis et Cardinalibus Narniam c concessit. Comites autem, qui circa Urbem erant, iram, indignationem et fortitudinem Romanorum timentes, et Tiburtinæ civitatis ruinam ante oculos semper habentes d, ne similiter sub Romanorum potentiam caderent; Narniam ad dominum Papam commune fecerunt confugium, et ibi solito more illi fidelitatem juraverunt.

12 Post hæc vero, ipso domino Papa mandante, contra senatum et populum Romanum, quibus modis poterant, comites pugnare cœperunt e: unde senatus populisque Romanus magis ira commotus, et gravius indignatus, copiosa equitum et peditum multitudo collecta, ad illos expugnandos in fortitudine exiit, Julianum castrum invasit, cepit, et igne cremavit. Tunc parochiani S. Marci, qui ibi erant, ad memoriam reducentes, quoquo modo de Urbe f ad castrum S. Silvestri, et inde ad Julianum

B. Marci corpus delatum et reconditum fuerat; quo illud tollerent et Romam ad suum titulum deferrent, nimio desiderio cœperunt esse solliciti; sed ignorantes, ubi reconditum erat, cœperunt ab hominibus, qui de vicinis castellis advenerant, quasi oraturi et munera pro devotione oblaturi, sollicitè inquirere, ubi gloriosum corpus reconditum fuisset.

15 Divina itaque providentia factum est, ut clerici, qui factarum translationum conscii fuerant, et locum et altare, sub quo in marmorea concha corpus erat reconditum lætenter * indicarent. Quo cognito, secreto intrantes ecclesiam, januis clausis, pio, ut illis visum est, studio, altari diruto, corpus de concha tulerunt, et in syndone ligatum ad commune detulerunt hospitium. Eo vero tempore, quo reliquie de ecclesia tollebantur, cum magna esset cæli serenitas, subito aere in nubibus concreto, coruscationes et tonitrua tam gravia facta sunt, ut totus exercitus, tamquam de imminente morte timeret, et si quid commissum esset, emendari sine dilatione, terribiliter conclamarent. Hii vero, qui secreto corpus abstulerant, timentes, ne forte exercitus de corporis ablatione cognosceret, duos ex suis elegerunt, quibus pretiosissimum thesaurum Romam deferendum commiserant, qui latenter exercitum dimittentes g, ad Urbem redire cum maximo gaudio properabant. Legatos autem, antequam Julianum pervenissent, ad Joannem, venerabilem archipresbyterum S. Marci præmiserant, ut h duos ex clericis, quos vellet, illuc absque dilatione dirigeret.

14 Quo audito, archipresbiter et clerici primo quidem, quidnam hoc esset, quod cum tanta festinatione vocabantur, attoniti cogitabant; neque enim causam itineris legis indicaverant. Deinde vero deliberato consilio, duos clericos, unum videlicet presbiterum, et alterum, diaconum, simulque quemdam satis honestum et fidelem laicum festinanter miserunt; qui autem missi sunt, juxta Vellitrum i redeuntibus et sacrum corpus deferentibus obviaverunt; cumque se invicem salutassent, et cur pergerent, inquisiti manifestassent, delatores sacri corporis dixerunt: Nolite ultra in eundo laborare; quia, ecce, nos deferimus, pro quo vocati venistis: et ostenderunt illis pretiosissimum corpus, quo viso, inenarrabili repleti gaudio, tendentes ad sydera palmas, plurimasque lacrymas ex ingenti lætitia fundentes, Regi regum Christo pro collato sibi munere gratias innumeras retulerunt, et cum tremore et maxima reverentia oblatum thesaurum receperunt, atque impressis sigillis eum munientes, usque Albam k eo die redierunt, ibique pervigilem noctem ducentes, cum magna diligentia, quod acceperant, custodierunt.

13 In eadem vero nocte plurimum inter se contulerunt, utrum in manifesto, an in occulto, deportari debuisset: mane autem facto surgentes, et reliquias sanctas occulte ferentes, venerunt ad portam civitatis, quæ propter Lateranensem ecclesiam, juxta quam sita est, S. Joannis l dicitur, illicque * deliberato consilio rogaverunt laicum, qui secum perrexerat, ad ecclesiam S. Marci properare, et archipresbiteri ac cæterorum fratrum in ea degentium voluntates inquirere, qualiter sanctum corpus deferendum censerent; et dixerunt: Nos te lento gradu sequemur usque ad ecclesiam S. Quirici m, ibique

AUCTORE ANONYMO.

Sancti corpus ex altari secreto tollunt, et Romam versus deferentes * an latenter?

E

g

h

obviantibus ex Urbe accitis clericis tradunt,

i

F

k

quod dum hi in Urbem ferunt, secreto divinitus patefacto,

l * an ibique?

m

AUCTORE
ANONYMO.

ibique te expectabimus. Laicus igitur festinus processit, et, sicut ei dictum fuerat, acceptis in partem archipresbitero et clericis, cum eventum rei aperire cœpisset, mulieres, quæ ad audiendam Missam convenerant, quasi divino oraculo commonitæ, nemine sibi indicante, sed (credo) Spiritu sancto revelante, cœperunt ad invicem dicere: Ecce, corpus S. Marci venit; et accedentes ad campanas, sicut noverant, eas pulsabant.

a multitudine
occurrentium
impediti, eo-
guntur in ec-
clesia S. Ma-
riæ deponere.

16 Tunc clerici videntes, quæ fiebant, et quodammodo voluntatem Sancti ex hiis intelligentes, statuerunt venerabile corpus cum debito honore ad suam ecclesiam deferre. Qui autem reliquias deferebant, venerunt ad S. Quiricum, ibique paululum subsistentes audierunt campanas sonantes, et subito viderunt etiam pueros sibi obviantes, et de adventu sancti corporis Dominum laudantes. Videntes itaque, quia, quod ipsi occultaverant, Deus manifestum fecerat, venerunt ad ecclesiam S. Mariæ in campo Careleonis *n*, et, quia præ multitudine occurrentium virorum ac mulierum ultra progredi non valebant, dictam S. Mariæ ecclesiam intraverunt, et super altare mirificum corpus deposuerunt: nam ubi per Urbem divulgatum est, quod ad ecclesiam S. Marci ipsius corpus deferretur, factus est illic clericorum et laicorum, ac mulierum quoque, maximus et gloriosus concursus.

unde Idibus
Maii ad suam
ecclesiam
solemniter
transfertur.

17 A dicta vero ecclesia S. Mariæ cum magna clericorum processione et debita exultatione ad suam domum et propriam ecclesiam cum maximo labore Idibus Maii, quod est, quinto decimo die ejusdem mensis delatum est corpus: tanta enim erat utriusque sexus et ætatis concurrentium multitudo, ut sancti corporis baiuli sæpe inter comprimentium pedes caderent, ac vix a comitantibus adjuti valerent assurgere. Gaudens igitur Civitas et exultans suum recepit Pontificem, domus Factorem, ecclesia proprium Edificatorem, propria familia Patronum et dominum recognovit. Deus autem, qui mortuos mundo cælitus mirificat Sanctos, multa per B. Marcum signa et mirabilia in ipsius corporis adventu ostendere dignatus est.

Ad ejusdem
lipsanoticam
puella
amissum bra-
chium,

18 In ipso namque adventus sui die quædam puella, quæ non amplius, quam duodecim videbatur annorum, cujus brachium ita ex infirmitate obriguerat, ut ejusdem brachii manus, nisi altera manu sustentata, nusquam inclinari, nec aliquo modo ad os duci potuisset, ad sacrum corpus accessit, et spe recuperandæ salutis scrinio, in quo sacri corporis reliquiæ continebantur, prece, qua poterat, pro salute sua Dominum supplicans, emortuum brachium supposuit; cumque per unius fere horæ spatium sic permanisset, brachium, quod usque ad illud tempus absque usu vitæ permanserat, cœpit quodammodo reviviscere, ac subito pristinae salutis restitutum est, ita ut omnis infirmitatis oblita nichil umquam passa fuisse videretur. Puella itaque, quæ per multa tempora gravi infirmitate afflicta fuerat, per beatissimi Marci merita in momento sanitati reddita, Liberatorem suum, fuis lacrymis, plurimum laudans ac benedicens, sana remeavit ad propria.

puer manuum
pedumque
usum
o
p

19 In regione vero, quæ Trivium *o* dicitur, juxta ecclesiam B. Nicolai in Arcione *p*, vir quidam, Letulus nomine, filium, manibus et pedibus a pueritia debilem, habuit, et ita semper pronum, ut a terra per se nullo modo pos-

set exurgere. Hunc pater de exercitu rediens, D audita fama sanctitatis ejus, et mirabilibus, quæ per eum fiebant, ad ecclesiam S. Marci cum cereis et oblationibus, de ejus salute confidens, plena devotione portavit; cujus *q* fidei integritatem omnipotens et misericors Deus, qui mirabilis est in Sanctis suis, et humilium preces miseratus exaudivit, per intercessionem B. Marci tantam puero contulit sanitatem, ut, depulsa omni debilitate, suis puer pedibus rediret ad propria, quodque vellet, manibus teneret atque tractaret, et patris vestigia sequens, qui fuerat pronus, expeditus et rectus, quo vellet, procederet.

q

20 Sequenti vero nocte pater, ne ingratus beneficiis videretur, et, ut, quod ipse de virtutibus Sancti in filio expertus fuerat, cæteris palam faceret, filium, quem sanum receperat, ad ecclesiam S. Marci cum statua ceræ, quæ ob memoriam liberati filii ante corpus B. Marci penderet, reduxit; ibique per totam noctem cum cæteris, qui vigiliis celebrabant, puerum sanum et incolumem, huc atque illuc per ecclesiam discurrentem, cunctis ostendens, divini Salvatoris laudabat magnalia, omnesque, qui erant in ecclesia, excelsa voce benedicebant Dominum, qui per famulum suum, beatissimum Marcum, tale tantumque dignatus est operari miraculum. Quædam quoque puella de ultramontanis partibus, quæ gule *r* tumorem et intolerabilem patiebatur dolorem, et nullis poterat medicorum liberari suffragiis, eodem tempore ad B. Marci ecclesiam venit, et loculum, in quo beatissimum corpus erat, fuis lacrymis et multiplicatis precibus, tangens coram omni multitudine, quæ devote convenerat, magnum evomuit vermem, et statim gule tumore atque dolore deposito, ad beatissimi Marci gloriam et honorem liberata est.

recipiunt:
puella guttu-
ris tumore ac
cruciatu libe-
ratur.

E

21 Inter languentium etiam multitudinem quædam puella de regione Parionis *s*, utroque pede clauda, tunc ad eandem ecclesiam delata est, quæ cum ante corpus B. Marci jaceret sub scrinio, supra quod corpus erat, alterum pedem extendens, maximum nervorum, qui contracti fuerant, persensit dolorem, et post dolorem consequuta est sanitatem. Altero itaque pede sano, et altero clauda, quæ per alios ad ecclesiam venerat, per se ipsam ad propria rediit. Vicini ergo atque vicinæ, videntes, quod de ea factum est, Deo et B. Marco laudes debitas reddiderunt; puellam ipsam per B. Marcum de altero pede sanandam ad ecclesiam redire pietatis affectu monentes, et plurimum compellentes. Timens enim illa, in altero pede sanando similem pati dolorem, redire ad ecclesiam recusabat. Tandem vero illic compulsata rediit, et non minus aliorum, quam sua, fide valetudinem in altero pede non sine magno miraculo recepit. Nam cum die Dominica, quæ sexta erat ab ea, qua sacratissimum corpus delatum est *t*, plurimi ex diversis partibus convenissent, vix pauci, quod de ea factum fuerat in altero pede, miraculum crediderunt.

Clauda unius
pedis usum,
deinde rediit
etiam alterius
recepit.

s

22 Erant autem inter eos quam plurimi, qui B. Thomæ dubitationem magis quam centurionis fidem, sequentes, dicerent: Nisi oculis nostris viderimus, nequaquam credimus; si tamen in altero pede sanitatem receperit, quod de isto assertis, dubitare minime poterimus. Erat enim ita distortus, ut, quia pes esset, vix discerni potuisset. Clericis igitur ejusdem ecclesiæ Vesperas

cum magna
presentium
admiratione

t

A speras de more solemniter celebrantibus, ecce, subito puella, quae sananda advenerat, terribilibus clamoribus totam replevit ecclesiam. Aiebat namque, nimio et intolerabili dolore se constringi, ex quo nervi, prius contracti, coeperunt extendi. Sed quid dicam? Cuncti, qui in ecclesia erant, tantis clamoribus pulsati, certatim currentes, et, cur clamaret, inquirentes, atque cognoscentes, Domino Jesu Christo, Salvatori nostro, lacrymabiliter pro ea preces fundebant, seque reos de sua incredulitate clamabant. Puella itaque statim post dolorem sanata, gaudens et exultans, Dei et B. Marci ancillam se praeferebat, directo gressu ad propria remeavit.

et fructu.

u

x

* an agro?

25 Pauper vero quidam, Ardeatinus u genere, per longa tempora dextero brachio claudus x, audiens, quae Deus per B. Marcum mirabilia faciebat, ipse quoque festinus ad ecclesiam venit; sed pro frequentis populi multitudine vere * ad loculum, in quo corpus erat, appropinquavit, ipsumque loculum claudo brachio tangens, fuis circumstantium precibus, subito salutem recepit. Pia itaque simplicitate ante ipsius Beatissimi altare humiliter proci dens, se ipsum ecclesiae obtulit, et quoad viveret, fidelem debita devotione commisit.

ANNOTATA.

a Seditionis Romanorum causa fuit, quod hi contra morem, ipse quoque summis Pontificibus Innocentio II, Celestino II et Lucio II, senatum Patriciumque Romanum constituissent, eosque a recens electo Eugenio Papa confirmatos vellent. Vide Annales Ecclesiasticos Cardinalis Baronii, et Muratorium in Annalibus Italiae ad annos 1145 et sequentes.

b Obiit Lucius II mense Februario anni 1145, quo Eugenius III ei successit, de cuius fuga, consecratione in monasterio Farfensi, ceterisque huc spectantibus consule, si lubet Annales mox laudatos.

c Narnia, Italice Narni, episcopalis civitas est ditionis Pontificiae in Umbria: verum non Narniam, sed Viterbium, Patrimonii caput, fugisse Eugenium, constanter tradunt alii scriptores, ut Anonymus noster memoria lapsus fuisse videatur. Consule tamen Commentarium praevium num. 42 et sequenti.

C d Vide, quae de hoc Anonymi loco disserui in Commentario praevio num. 44 et duobus sequentibus.

e Ex praedictis Annalibus etiam constat, Eugenium III armis adversus rebelles Romanos usum esse.

AUCTORE ANONYMO.

f Id est, ex Romano S. Balbinae in Via Ardeatina caemeterio, ut patet ex praemissis.

g Id est, Clam ab exercitu recedentes.

h Sic correxi; cum in apographo nostro et pro ut haberetur.

i Velitrae, Italice Veletri, Pontificiae ditionis in Campania Romana civitas episcopalis est, cujus antistes simul episcopus Ostiensis est; estque Juliano Romam euntibus obvia.

k Alba, seu Albanum, altera Campaniae Romanae episcopalis civitas est, Romam versus tria circiter milliaria Gallica Velitris distans, ac fere sex ab urbe Romana.

l Alias etiam Porta Coelii montis appellatur, ab eaque incipit Via Campana.

m S. Quirici nomine admodum vetusta urbis Romae ecclesia est, in regione Montium sita, a Sixto IV restaurata, et Cardinalitio titulo insignita, uti videri potest apud Pancirolium in Theauris absconditis urbis Romae, aliosque.

n Est et haec ecclesia, S. Maria in Campo Carleo Italice dicta, in eadem regione Montium. Vide laudatum Pancirolium. Porro tam haec, quam praedicta S. Quirici ecclesiae sic sunt in Tabulis topographicis urbis Romae notatae, ut a porta S. Joannis Lateranensis, seu Campana, ad S. Marci ecclesiam pergentes easdem facile poterint adire.

o Trivium, Italice vulgo Rione di Trevi appellatum, tertia est Romanae urbis regio.

p Laudatum Pancirolium ait, eam ecclesiam proprie de Archimonii diei a familia, cujus eo loci area olim fuit, Italice vero de gli Archimonii, corrupte de gl'Arcioni, atque etiam S. Nicolo a capo case vocitari; eandemque in regione Trivii pariter recenset.

q Forte legendum hic est: Ob cuius etc., aut altera deest vocula.

r Id est, Gulae, seu Gutturis.

s Vulgo Rione di Patrione, quae duodecima est urbis Romanae regio.

t Anno 1145 dies 20 Maii erat Dominicus, et a die 15 ejusdem mensis, quo S. Marci corpus in sua ista ecclesia fuerat collocatum, fuit dies 6, si a die 15 inclusive, ut fieri debet, numeretur.

u Ardea castrum est ditionis Pontificiae in Campania Romana.

x Id est, captus.

DE S. HELANO PRESB. CONF.

IN PAGO REMENSI IN GALLIA.

SYLLOGE.

C. B.

SAECULO VI.
Sanctus, cujus
genuinum no-
men Helanus
est,

Septem inter fratres, a vitae sanctitate omnes passim commendatos, nec tamen omnes (adi Operis nostri tom. II Maii pag. 502 in Annotatis) Fastis sacris inscriptos, quos una cum tribus sororibus suis Francla, quae aliis Frauda, Promplia et Possenna ex Hibernia in Campaniam peregrinationis ob amorem Christi causa venisse

Flodoardus in ecclesiae Remensis Historia lib. IV, cap. 9 memoriae prodit, primo loco Gibrianum, secundo Helanum recenset. In prioris e binis hisce Sanctis Vita, ad 8 Maii diem, quo is colitur, apud nos jam edita, idem etiam fit, uti et in aliis monumentis omnibus a me visis, quae fratres illos septem, singulorum expressis nominibus, serie continua commemorant. In iisdem porro monumentis fere omnibus Helani nomine Sanctus hic noster